

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Osobnost Michala Mareše se zaměřením na jeho působení
v týdeníku Dnešek**

Bakalářská práce

Anna WEIDENHÖFEROVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Věra Bartalová, PhD.

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně a použila jsem uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím, aby má práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Prohlašuji, že rozsah této práce je 91 609 znaků.

V Olomouci dne 27. 4. 2023

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Věře Bartalosoové, Ph.D, za veškeré cenné připomínky a pomoc při tvorbě této práce. Také děkuji své rodině a přátelům za trpělivou podporu během celého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá osobností novináře Michala Mareše, zvláštní prostor je přitom věnován jeho publikační činnosti v periodiku Dnešek, které vycházelo v období tzv. třetí republiky. Jednotlivé články jsou podrobně analyzovány a text této práce se soustředí především na tematické zaměření článků. Celá Marešova práce v Dnešku je zasazena do širšího historického kontextu a zařazen je i dopad Marešovy novinářské činnosti v Dnešku na jeho pozdější život.

Klíčová slova

Michal Mareš, časopis Dnešek, Ferdinand Peroutka, pohraničí, odsun Němců z Československa, žurnalistika za třetí republiky, KSČ, Únor 1948

Annotation

The Bachelor's thesis deals with the personality of the journalist Michal Mareš, while a special space is devoted to his publishing activity in the magazine Dnešek, which was published during the period of the Third Czechoslovak Republic. Each of the articles is analyzed in detail, and the text of this thesis focuses primarily on the topics of his articles. All of Mareš's work in Dnešek is investigated in a broader historical context. The impact of Mareš's journalistic activity in Dnešek on his later life is also included.

Keywords

Michal Mareš, magazine Dnešek, Ferdinand Peroutka, border region, expulsion of Germans from Czechoslovakia, journalism during the Third Czechoslovak Republic, Communist Party of Czechoslovakia, 1948 Czechoslovak coup d'état

Obsah

1. Úvod	8
2. Dosavadní stav poznání tématu	10
3. Život Michala Mareše	13
3.1. Mládí	13
3.2. Anarchistické období	14
3.3. Mareš mezi dvěma světovými válkami	14
3.3.1. Novinařina.....	15
3.3.2. Umělecká činnost.....	15
3.3.3. Mareš antifašista	16
3.4. Vězení a konec života	17
4. Kontext doby	19
4.1. Ustanovení nového politického systému	19
4.1.1. Volby v roce 1946.....	20
4.2. Hospodářství v poválečném Československu	21
4.2.1. Základní charakteristika.....	21
4.2.2. Počátky znárodňování a kolektivizace.....	21
4.3. Situace v československém pohraničí	22
4.3.1. Přípravy odsunu	22
4.3.2. Průběh odsunu.....	22
4.3.3. Ekonomický dopad odsunu Němců	23
4.4. Komunistický převrat 1948	23
5. Československá žurnalistika mezi lety 1945-1948	25
5.1. Stav mediální scény do roku 1945	25
5.2. Utváření nové mediální scény a cenzurní opatření	25
5.3. Média a jejich role v politickém vývoji směřujícím k tzv. Únoru 1948	27
6. Metodika	30
7. Analýza článků	32
7.1. První období – do vyloučení z KSČ	32
7.1.1. Proč volila vesnice komunisticky?.....	32
7.1.2. „Odsun? Ano, ale s rozmyslem!“ (1. 8. 1946).....	33
7.1.3. Hospodaření s národním majetkem	36
7.2. Druhé období – od vyloučení z KSČ do konce Dnešku	38
7.2.1. Vyloučení z KSČ	38

7.2.2. Tvorba	39
7.2.3. Zprávy z České Kamenice	40
7.2.4. Baťovy závody ve Zlíně.....	41
8. Marešův styl psaní v Dnešku	43
9. Závěr.....	47
10. Seznam zdrojů	49

1. Úvod

Situace v Československu byla po konci druhé světové války značně komplikovaná. První polovina roku 1945 přinesla významné změny, které se nevyhnuly ani oblasti žurnalistiky. Celou novinářskou sféru bylo v podstatě třeba vytvořit od základů znova, protože válečné časy nepřály novinářské práci, a tak velké množství československých periodik úplně zaniklo nebo přerušilo svou činnost. Veškeré naděje na svobodnější společnost byly ukončeny nechvalně známým komunistickým převratem v únoru roku 1948. Nově vzniklá československá média tak zažila jen několik měsíců mezi lety 1945–1948, kdy mohla relativně svobodně provozovat svou činnost.

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma osobnosti Michala Mareše a jeho působení v týdeníku *Dnešek* mezi lety 1946–1947. Cílem této bakalářské práce je představení Mareše a analýza některých jeho nejvýznamnějších článků ze série *Přicházím z periferie republiky*. Mým cílem není vytvořit podrobný životopis Mareše, to by ostatně ani jedna bakalářská diplomová práce pokrýt nedokázala. Ráda bych pomohla doplnit mezeru v historii československé žurnalistiky, protože Mareš, ačkoliv se stýkal a spolupracoval s veřejně známými osobnostmi tehdejší doby, jako byl například novinář Ferdinand Peroutka nebo spisovatelé Jaroslav Hašek, Karel Čapek nebo Franz Kafka, zůstává stále pozapomenut, a to nejen širokou veřejností, ale i v rámci oboru žurnalistiky.

Michal Mareš v sérii článků *Přicházím z periferie republiky* zaujal především svými autentickými reportážemi z pohraničních oblastí, ve kterých dokázal sugestivně, ale zároveň velmi lidsky vykreslit tamní atmosféru a životy místních lidí. Nevyhýbal se těžkým tématům jako bylo například nelidské zacházení s Němci během jejich odsunu z československého pohraničí. Tato jeho práce ale nebyla v souladu s představami o žurnalistice tehdejší politické elity, protože Marešovy články byly často v přímém rozporu s informacemi uveřejňovanými v komunisty spravovaných periodikách. Vše nakonec vyvrcholilo Marešovým odsouzením a uvězněním. Možná i to je důvodem, proč dnes není jméno Michala Mareše více známé. Nicméně jeho reportáže jsou mimořádně cenné právě z toho důvodu, že se díky nim podařilo uchovat část naší historie, na kterou bychom neměli zapomenout.

V následujících kapitolách se pouze ve zkratce podíváme na první polovinu Marešova života a jeho profesní cestu až do týdeníku *Dnešek*. Období mezi lety 1945 až 1948 bude stěžejním pro tuto bakalářskou práci, protože v této době vznikly články z dění v pohraničí, které se v praktické části pokusím podrobněji zanalyzovat. V poslední části práce bude nastíněn

konec Marešova života s přihlédnutím k faktu, že právě jeho novinářská činnost krátce po konci druhé světové války do jisté míry předurčila průběh jeho zbývajících let.

Hlavní výzkumnou metodou použitou v této bakalářské práci bude historicko-srovnávací metoda. Výchozími zdroji informací budou samotné články Michala Mareše v týdeníku *Dnešek*, které jsou volně k dispozici na webových stránkách *Přítomnosti*.¹ Dále jsem při analýze využila publikaci s názvem *Přicházím z periferie republiky* vydanou nakladatelstvím Academia v roce 2009, v níž jsou všechny Marešovy články doplněné o reakce čtenářů a okolního tisku. Jako další zdroj mi posloužila životopisná kniha *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*. Nedílnou součástí této práce bude také shrnutí výsledků a nastínění možností dalšího budoucího výzkumu.

---

¹ <https://www.pritomnost.cz/archiv-vsech-cisel-od-roku-1924/>

2. Dosavadní stav poznání tématu

Jak již bylo zmíněno výše, osobnost Michala Mareše patří mezi ty obecně méně zpracované v rámci historie československé žurnalistiky. Velká většina publikací zmiňujících se o existenci a činnosti Michala Mareše navíc vznikla až po roce 1989, jejich autoři tedy často zpracovávali informace o novináři, který byl už téměř dvě desítky let po smrti. Zmínky o něm najdeme v několika publikacích věnujících se obecně dějinám žurnalistiky na našem území. Mezi ty, které mu věnovaly více prostoru, se řadí *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*² od kolektivu autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové. Autoři zde shrnují nejvýznamnější milníky Marešova života. Zmiňují se o jeho působení v anarchistickém hnutí během první republiky a o jeho novinářských začátcích. Připomínají, že psal jak do českých, tak do německých novin (např. *Tribuna*, *Prager Tagblatt*) a nezapomínají ani na jeho pozdější vstup do Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) a psaní pro *Rudé právo*. V souvislosti s činností jeho slavnějšího kolegy Ferdinanda Peroutky se autoři zmiňují také o jeho člancích pro týdeník *Dnešek*, které budou analyzovány i v rámci této bakalářské práce.

Za zásadní publikaci v tomto případě považuji knihu, jejímž autorem je sám Michal Mareš, s názvem *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*³ vydanou nakladatelstvím Prostor v roce 1999. Mareš tyto memoáry začal sepsávat v průběhu 60. let minulého století. Velký prostor věnuje svému dětství a bouřlivému anarchistickému období. Zmiňuje se také o vlivných přátelích i spolupracovnících, jmenuje například Jaroslava Haška, Franze Kafku, Emila Artura Longena nebo Ferdinanda Peroutku. Knihu bohužel nedokončil. Poslední řádky věnuje konci druhé světové války a krutému zacházení ze strany Lidového komisariátu vnitřních záležitostí (zkráceno z ruských slov Narodnyj komissariat vnutrennich děl, dále tedy jen jako NKVD), které musel podstoupit, nicméně pro tuto bakalářskou práci zásadní období mezi lety 1945-1948 už zpracovat nestihl. Přesto značné části autorů slouží tato publikace jako primární zdroj informací o Michalu Marešovi.

Ani v jiných publikacích Marešův poválečný život podrobně zmapován není, jisté informace se však dají čerpat z jeho článků vydávaných v týdeníku *Dnešek* a ve *Svobodných novinách*. Ty byly vydány v jednom svazku nakladatelstvím Academia v roce 2009 s názvem

---

² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN: 978-80-271-0553-3.

³ MAREŠ, Michal. *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince*. Praha: Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-011-7.

*Přicházím z periferie republiky*⁴. Za vytvořením publikace stojí Michal Jareš, který Marešovy reportáže doplnil o reakce čtenářů, které přicházely jak do redakce *Dnešku*, tak Michalu Marešovi osobně. Kniha obsahuje také záznamy o trestních oznámeních podaných na Mareše, a také o jeho následném odsouzení.

V opozici vůči Marešovým vzpomínkám stojí kniha Josefa Čermáka *Franz Kafka – výmysly a mystifikace*⁵. Autor zde podrobuje velmi kritické analýze informace z per Michala Mareše a Gustava Janoucha. Oba tito autoři se profilují jako Kafkovi blízcí přátelé a ve svých knihách o něm zveřejňují informace, které se dají jen těžko přesně ověřit z dalších zdrojů. Konkrétně v případě Mareše pochybuje Čermák o pravdivosti informace, že se Kafka pohyboval v prostředí pražských anarchistů a už vůbec nepřipouští možnost, že by se Kafka s těmito lidmi přátelil, což je v přímém rozporu s Marešovou výše zmíněnou autobiografií.

K diskusi o osobnosti Michala Mareše přispěl také Karel Hvižd'ala svým textem pro periodikum *Host* s názvem *Michal Mareš a žurnalistika za časů národních správců*⁶. Autor se pokouší o komplexní zhodnocení přínosu Marešovy práce, a přestože je k Marešovým reportážím značně kritický, především k Marešově novinářskému talentu a profesionalitě, připouští, že se jedná o to nejlepší, co v této době na dané téma vzniklo.

Protože Michal Mareš ani jeho dílo není obecně příliš známé, nevznikly o něm dodnes žádné diplomové práce. Existují ale práce, ve kterých se autoři o Marešovi zmiňují alespoň okrajově. Mezi takové patří například práce s názvem *Reflexe třetí československé republiky autory úvodníků časopisu Dnešek*⁷, v níž je jedna podkapitola věnována právě Marešovi. Velký přínos tohoto textu spočívá nejen ve zmíněné části o Michalu Marešovi, ale také v analýze jednotlivých článků *Dnešku* na pozadí dané doby.

---

⁴MAREŠ, Michal, JAREŠ, Michal, ed. *Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009. ISBN: 978-80-200-1786-4.

⁵ČERMÁK, Josef. *Franz Kafka – výmysly a mystifikace*. Praha: Gutenberg, 2005. ISBN: 80-86349-18-7

⁶HVIŽD'ALA, Karel. Michal Mareš a žurnalistika za časů národních správců. *Host*. 2021. **37**(6). s. 94-99.

⁷PIKA, Tomáš. *Reflexe třetí československé republiky autory úvodníků časopisu Dnešek* [online]. Olomouc, 2019 [cit. 9. 12. 2022] Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Petr Orság. Dostupné z: https://theses.cz/id/gnagr0/Diplomov_prce_-_Tom_Pika.pdf

Mezi další práce, které se tématu novináře Michala Mareše částečně věnují, patří diplomová práce *Spisovatel a novinář Edvard Valenta po roce 1945*⁸. Tento text pojednává o dalším významném novináři působícím v *Dnešku* – Edvardu Valentovi. Autor práce o Valentovi se zabýval obdobím mezi lety 1945-1948, které je i pro autorku této práce o Michalu Marešovi stěžejní. Struktura práce o Valentovi je navíc podobná struktuře zvolené autorkou této bakalářské práce – autor se nepokouší o práci čistě biografického charakteru, ale v praktické části detailně analyzuje nejvýznamnější články napsané novinářem ve zvoleném období a hodnotí jejich význam jak na pozadí historických okolností, tak i z dnešní perspektivy.

---

⁸ JANEŠ, Petr. *Spisovatel a novinář Edvard Valenta po roce 1945* [online]. Praha, 2012 [cit. 21. 1. 2023]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Jiří Holý. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/41716>

3. Život Michala Mareše

3.1. Mládí

Michal Mareš, původním jménem Josef Mareš, se narodil 22. ledna 1893 v Teplicích (Matrika Teplice). Při podrobnějším prozkoumání jeho rodinného původu není vůbec překvapením, že se Mareš později věnoval umělecké činnosti a zároveň byl politicky aktivní. Umělecký svět mu představil jeho dědeček z matčiny stany, který byl vyhlášeným vojenským hudebníkem. Sám Mareš také zpočátku inklinoval k hudbě, nicméně rodiče, především jeho otec, neměli pro tuto zálibu pochopení a nepodporovali ji ani u svého syna (Mareš, 1999, str. 67–70). Tato zkušenost přiměla Mareše k tomu vydat se jinou životní cestou a jak sám ve svých pamětech píše: „*Dílem náhody jsem se stal nejdřív reportérem, potom publicistou a spisovatelem*“ (Mareš, 1999, str. 69).

Ničím cizím nebyl pro Marešovi ani politický aktivismus. Mladý Mareš k němu byl vychováván. Velký vliv na něj v tomto směru měla jeho matka Kateřina. Spolu s ní chodil už jako velmi mladý dokonce na demonstrace. Právě ona mu od raného dětství vštěpovala cit pro pravdu, spravedlnost a svobodu, tedy hodnoty, kterých se Mareš držel i později nejen při své novinářské práci (Koukal, 1999, str. 11). Nicméně i otec sehrál svou roli při tvorbě budoucnosti svého syna. V důsledku toho, že se Josef Mareš starší zúčastnil sociálně demokratických oslav v roce 1894 v Teplicích a byl kvůli tomu propuštěn ze zaměstnání, byla celá rodina nucena k přestěhování do Prahy. Zde Josef Mareš starší získal nové místo (Opelík a kol., 2000, str. 109). Mladý Mareš se tak dostal do centra veškerého společenského dění v Československu, což významně formovalo jeho osobnost.

Kapitolu Marešova mládí nejde napsat bez zmínky o jeho vzdělání. Po přestěhování do Prahy navštěvoval mladý Mareš německé školy, a to čistě z praktického důvodu – ty české byly přeplněné (Koukal, 1999, str. 11). Poté zahájil roku 1907 studium na obchodní akademii, kterou mu ovšem stejně jako jakoukoliv jinou střední školu v tehdejším Rakousku-Uhersku nebylo povoleno dokončit. Šestnáctiletý Mareš totiž zorganizoval demonstraci proti popravě španělského volnomyšlenkáře a anarchisty Francisca Ferrera, čímž se znelíbil úřadům a studium musel předčasně ukončit (Opelík a kol., 2000, str. 109).⁹ Od tohoto okamžiku se začíná psát příběh Mareše anarchisty.

---

⁹ Francisco Ferrer Guardia (1859-1909) byl katalánský anarchista a pedagog. Patřil mezi přívržence republikánského radikála Manuela Ruize Zorilly. Pro své názory byl nucen opustit Španělsko a přesídlil do Paříže. Na počátku 20. století je mu umožněn návrat do rodné vlasti a zakládá tu tzv. Moderní školu. Roku 1909 byl obviněn ze spoluúčasti na barcelonském povstání a přes mezinárodní protesty ze strany anarchistické obce i osobností mimo ni byl 13. října téhož roku popraven (Ramus, 1911).

3.2. Anarchistické období

Michal Mareš se zapojil do anarchistických aktivit okolo roku 1910, tedy v době, kdy už mělo toto hnutí na našem území poměrně dlouhou tradici.¹⁰ Mareš nejprve vstupuje do nově vzniklého antimilitaristicky orientovaného Klubu mladých v Karlíně (Opelík a kol., 2000, str. 109). Později jej anarchistické ideály přivedly až známému spisovateli Jaroslavu Haškovi. K jejich bližší spolupráci došlo v tzv. Straně mírného pokroku v mezích zákona. Jednalo se o Haškův pokus o vytvoření politické strany, ale celé to představovalo především formu recese a mystifikace. Strana ani její kandidáti neměli ambice skutečného vstupu na politické pole. Mareš se v rámci tohoto uskupení ujal role zapisovatele legendárních předvolebních schůzí (Koukal, 1999, str. 13).

Z tohoto období pochází také jeho změna jména. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1. Mládí, jméno Michal Mareš není v žádné matrice možné najít. To vzniká až v době, kdy se Mareš naplno seznámil s anarchismem. Sám Mareš to vysvětloval takto: *„...míloval jsem tehdy Michaila Bakunina¹¹ a českého, křesťálově čistého člověka, ševce, vydavatele a publicistu Michaela Kácha¹². A tak jsem se někdy roku 1913 vzdal svatého Josefa a chytil se revolučních Michalů“* (Mareš, 1999, str. 84).

Přes anarchismus se Mareš dostává také k myšlenkám socialistickým. Pro československé anarchisty je totiž charakteristická názorová blízkost se socialisty. Jedna z definic anarchismu dokonce uvádí, že: *„...anarchismus může být považován za proud socialismu, neboť se inspiruje hodnotami svobody, rovnosti a bratrství“* (Faber, 2006, str. 7). V Marešově případě (a v mnoha dalších v rámci československých uměleckých kruhů) to vedlo až ke vstupu do KSČ v roce 1921 (Hvížďala, 2021).

3.3. Mareš mezi dvěma světovými válkami

První světovou válku strávil Michal Mareš snahou o to nebýt zapojen do boje, k čemuž ho vedlo jeho antimilitaristické založení ještě z dob anarchistického období. Většinu času mezi lety 1914-1918 strávil prací ve vojenském zásobování. Bezprostředně po konci války začal cestovat po Evropě a severní Africe, kde nasbíral zkušenosti a náměty pro svoje reportáže a beletristická díla (Mareš, 1999, str. 155-193).

---

¹⁰ Historie anarchismu tak, jak jej známe dnes, se začíná psát od 80. let 19. století ještě v rámci Rakouska-Uherska (Linhartová, 2014, str. 19-20).

¹¹ Michail Alexandrovič Bakunin (1814-1876) byl ruský revolucionář a anarchista (Urban, 1982, str. 82-83).

¹² Michael Kácha (1874-1940) byl český novinář, anarchista a nakladatel (Forst a kol., 1993, str. 16-17).

3.3.1. Novinařina

První setkání s novinařinou proběhlo v Marešově mladém věku, kdy začal posílat své texty do anarchisticky laděných periodik. Po první světové válce se stal členem redakce *Tribuny*¹³, kde se seznámil s Ferdinandem Peroutkou (Bednařík a kol., 2019, str. 165). Druhým pro Mareše osudným listem byl *Prager Tagblatt*. Jednalo se o německy psané periodikum, jehož duch byl ale nadnárodní. Na redakci *Prager Tagblattu* vzpomínal Mareš následovně: „*Prager Tagblatt tvořila kamarádká skupina z gruntu veselých a bezstarostných lidí, a přitom tihle novináři patřili k těm nejpilnějším a byli svým novinám oddáni*“ (Mareš, 1999, str. 204). Posledním periodikem, které tvořilo základ Marešovy meziválečné žurnalistické činnosti, bylo také *Rudé právo*, do kterého jej poprvé přivedl jeho dlouholetý přítel básník Josef Hora. Marešův profesní záběr byl tedy velmi široký a pozoruhodné je, že tato pestrá kombinace různých periodik nikomu ze zúčastněných stran nevadila (Koukal, 1999, str. 14).

3.3.2. Umělecká činnost

Vedle novinářského povolání se Mareš v období mezi dvěma světovými válkami věnoval také umělecké činnosti (Koukal, 1999, str. 14). Nejvíce se zabýval literaturou – je autorem deseti románů. (Mareš, 1999, str. 373). Podobně jako ve svých reportážích věnoval při tvorbě beletrie pozornost především lidem z okraje společnosti. Za zmínku stojí sbírka poezie nesoucí název *Přicházím z periferie*, ke které Mareše inspiroval jeho pobyt ve válkou zpustošeném Německu v roce 1919 (Koukal, 1999, str. 13).

Jeho pravděpodobně nejslavnější knihou je ale *Oasa* s podtitulem „*Africký román utrpení a lásky*“, vydaný v roce 1924. Mareš v ní popisuje kruté pracovní podmínky panující ve fosfátových dolech v Tunisku, o kterých se dozvěděl během své cesty po Africe. Román vzbudil značný ohlas jak v Československu, tak ve světě. Nejhlasitěji se proti němu ozývala pařížská diplomacie, která si na obsah *Oasy* stěžovala u československého ministerstva zahraničí. Později ale i Francie uznala pravdivost uveřejněných informací a došlo k změně systému práce v tuniských dolech, což Mareš považoval za svůj osobní úspěch (Koukal, 1999, str. 15).

Kromě literatury se Mareš pokoušel proniknout i do světa divadla a filmu. Pozornost vzbudila jeho hra *Sing-sing* z roku 1928 nastudovaná Jindřichem Honzlem.¹⁴ Do historie české

---

¹³ Mezi lety 1919-1928 dvakrát denně vycházející nezávislé noviny českých liberálních Židů. Šéfredaktorem byl Bedřich Hlaváč a odpovědným redaktorem Ferdinand Peroutka (Mareš, 1999, str. 137).

¹⁴ Režisér divadelních her Voskovce a Wericha (Hvízd'ala, 2021, str. 98).

kinematografie se Mareš zapsal jako spoluautor prvního českého zvukového filmu s názvem *Když struny lkají* z roku 1930¹⁵.

Výše zmíněný výčet je pouhým zlomkem toho, co všechno Michal Mareš za svůj život vytvořil. Velká část jeho ještě nevydaných rukopisů se nedochovala, a to především kvůli častým domovním prohlídkám NKVD a Státní bezpečnosti (dále jen StB), během kterých byly Marešovy dokončené, ale ještě nevydané rukopisy zničeny (Mareš a Janeš, 2009, str. 240).

3.3.3. Mareš antifašista

Mareš se počátkem 30. let přestěhoval z Prahy do Mariánských Lázní a byl tak očitým svědkem počínající nacistické rozpínivosti v pohraničí. Už v této době se naplno projevil jako antifašista. Důkazem toho může být to, že v roce 1933 propůjčil své jméno jako odpovědný redaktor pro *Prager Mittag*, který vydávali novináři uprchlí z Německa. V roce 1938 pak působil jako dobrovolník (člen Stráže obrany státu) na hranicích s Německem v úseku Lohhäusel-Tři sekyry. To se mu málem stalo osudným a sotva stačil uprchnout před henleinovci. Jeho majetek byl zkonfiskován a Mareš se vrátil zpět do Prahy (Koukal, 1999, str. 17).

Jeho antifašistická činnost pokračovala i během druhé světové války. Podílel se na práci ilegálních skupin Engels (Andělé) a RD (Revoluční tř. 10) a pomáhal německým antifašistům i židovským spoluobčanům (Koukal, 1999, str. 17). Příkladem této pomoci může být pokus o záchranu Židovky Evy Ebertové. Mareš se ji pokusil ochránit před transportem tím, že se prohlásil za jejího otce. Krevní testy a lékařská vyšetření tuto skutečnost sice později vyloučily, přesto se Marešovi podařilo odjezd Ebertové do Terezína podstatně zdržet a ona se tak dožila konce války (Mareš, 1999, str. 221-223).

Konec druhé světové války Mareš dlouho oslavovat nestihl. 19. května 1945 jej totiž zatkla NKVD. Orgány NKVD v té době pátraly po předválečném fašistovi baronu Procházkovi a Mareš se stal podezřelým proto, že na jaře 1945 u něj nějakou dobu pobýval jeho bývalý kolega z *Prager Tagblattu* Karel Prochaska. Úřady si potřebovaly ověřit totožnost těchto dvou osob, a ačkoliv Mareš neměl s baronem Procházkou nic společného, na svobodu se dostal až po dvou měsících. Za tu dobu absolvoval celou řadu tvrdých výslechů, během kterých došlo i k fingovaným přípravám Marešovy popravy v rámci psychického nátlaku ze strany NKVD (Mareš, 1999, str. 242-253).

---

¹⁵ Bližší informace možné dohledat na: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395505/kdyz-struny-lkaji>

3.4. Vězení a konec života

Na začátku roku 1947 byl Mareš vyloučen z KSČ, což z dnešního pohledu můžeme hodnotit jako začátek konce jeho žurnalistické kariéry. Komunistický převrat v roce 1948 zasáhl naplno i Mareše. Ten do poslední chvíle nevěřil, že situace je opravdu vážná, proto také nevyužil nabízené možnosti emigrovat do Izraele, který mu nabízel politický azyl (Koukal, 1999, str. 21). To se v následujících dnech ukázalo jako chyba, která předurčila podobu jeho zbývajících let. Den po převzetí státní moci KSČ byl Mareš vyloučen ze Syndikátu spisovatelů, a to byl jen začátek již plánovaného „vyrovnání“ se s Marešem. Sbor národní bezpečnosti (dále jen SNB) sbíral materiály proti Marešovi už od roku 1946, kdy začal působit v *Dnešku* a ve *Svobodných novinách* a svými texty odhaloval pozadí kauz, ve kterých mimo jiné figurovali také členové KSČ.

Poprvé zadržen a vyslýchán byl 13. března 1948 (Koukal, 1999, str. 21). K definitivnímu zatčení pak došlo 30. dubna 1948, odkdy byl také vězněn v pankrácké věznici (Mareš a Janeš, 2009, str. 546). Z toho existuje také záznam publikovaný v knize *Přicházím z periferie republiky*¹⁶, v němž je jako důvod k jeho zatčení uvedena Marešova aktivistická činnost v časopisech *Dnešek* a *Svobodných novinách*. Svými články Mareš podle záznamu „šířil lživou propagandu a nepravdivé zprávy a dopustil se urážky Sboru národní bezpečnosti“ (Mareš a Janeš, 2009, str. 549). Později se ale tato obvinění z Marešova případu úplně vytratila a opět se otevřela již jednou vysvětlená kauza spojená s Karlem Prochaskou, Marešovým kolegou z *Prager Tagblattu*, který u něj na jaře roku 1945 přenocoval a zanechal u Mareše finanční hotovost. Mareš se tímto podle SNB dopustil zločinu proti státu.

Hlavní přelíčení Marešova případu se konalo u pražského lidového soudu a proběhlo 12. listopadu 1948. Ačkoliv sám Mareš po celou dobu procesu prohlašoval, že je nevinný a také svědkové vypovídali v jeho prospěch, byl shledán vinným a byl mu vyměřen trest odnětí svobody na sedm let a také ztráty občanských práv na deset let. Samozřejmě součástí trestu bylo zabavení veškerého Marešova majetku (Mareš, 1999, str. 363-371). O celém případě informovalo *Rudé právo* až po udělení rozsudku, a to krátkou zprávou s názvem *Michal Mareš odsouzen na 7 let* (*Rudé právo*, 13. 11. 1948).

Z pankrácké věznice byl přesunut do Šumperka, odtud na Mírov, a nakonec na Slovensko do Ilavy. Na všech místech byl Mareš nucen navzdory svému pokročilému věku a zdravotním komplikacím pracovat. Po celou dobu se za pomoci svého advokáta Kamilla

---

¹⁶ Jedná se o Záznam o zatčení Michala Mareše z Archivu bezpečnostních složek (Mareš, 2009, str. 549).

Resslera pokoušel prosadit revizi procesu. K tomu ale za Marešova života nedošlo. Ani jeho snaha o podmíněčné prominutí druhé poloviny trestu mu nebyla úspěšná. 13. března 1955 je po odpykání celého trestu propuštěn na svobodu, ačkoliv nadále zůstává bez občanských práv a majetku. Základní finance si zprvu vydělával na stavbách, po zhoršení jeho zdravotního stavu mu nabídl možnost přivýdělku sochař prof. Vincenc Makovský v Akademii výtvarných umění v Praze. Mareš tam pracoval jako model vousatého starce. Zemřel 17. února 1971 v Praze ve věku sedmdesáti osmi let (Koukal, 1999, str. 21-23).

Až o více než dvacet let později, 6. září 1991, se jeho případ dostal znovu před Senát Nejvyššího soudu České republiky. Původní rozsudek z roku 1948 byl prohlášen za nezákonný a byl zrušen v plném rozsahu (Koukal, 1999, str. 23).

4. Kontext doby

Články analyzované v této práci pochází z období mezi lety 1946-1947 z tzv. třetí republiky. Ta započala koncem druhé světové války, tedy 8. května 1945. V tento přelomový historický okamžik se politická i společenská situace oproti předcházejícímu období protektorátu významně změnila. Obnovený stát čekalo nelehké období, ve kterém bylo v první řadě zapotřebí vypořádat se s kolaboranty a vyřešit zvyšující se napětí v otázce národnostních poměrů, především v souvislosti s více jak třemi miliony Němců žijícími v československém pohraničí¹⁷ (Čapka a kol., 2005, str. 11). Současně bylo nutné vybudovat celý systém státní samosprávy a zavést fungující politické instituce. Charakteristickým rysem celého období je vzrůstající mocenská ambice KSČ vrcholící úplným převzetím státní moci v únoru 1948.

V následujících dílčích podkapitolách se zaměřím na jednotlivá témata, která zásadně ovlivnila podobu společenského života v tehdejším Československu. Společným znakem všech těchto kapitol je to, že jim Michal Mareš ve svých článcích věnoval větší prostor, a proto jsem se je rozhodla i v rámci historického kontextu podrobněji rozpracovat. Jedná se především o poválečnou ekonomickou a politickou obnovu, řešení otázky národnostních menšin (především té německé) v Československu a vzrůstající vliv KSČ.

4.1. Ustanovení nového politického systému

V začátcích formování nového státu byl vývoj významně ovlivněn dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše, které byly vydávány exilovou vládou zformovanou v Londýně už od roku 1940.¹⁸ Jednalo se o mimořádnou formu legislativní činnosti, kterou se exilová vláda pokoušela řešit komplikovanou situaci, do které se Československo dostalo agresivní politikou nacistického Německa (Mandler, 2002, str. 55). V jejich vydávání se pokračovalo i po konci války¹⁹, a to z toho důvodu, že v prvních měsících osvobozeného státu ještě neexistoval fungující parlament, který by mohl plně převzít zákonodárnou iniciativu.

Za účelem obnovy politického systému vzniká Národní fronta Čechů a Slováků, na jejíž existenci se dohodli vládní představitelé už 5. dubna 1945 v Košicích, kde také vznikl tzv. Košický vládní program. Jednalo se o specifickou koalici oficiálně uznávaných politických

---

¹⁷ Při diskuzích o odsunu Němců z Československa se hojně užívaným slovem stává „pohraničí“. Definice tohoto pojmu ale není snadná. Obecně se pohraničím chápe území hraničních okresů, kde až do let 1945-47 žilo (a to ne jako menšina ale jako většina) německé obyvatelstvo. Toto území v dnešní době nese také název Sudety (Čapka a kol., 2005, str. 9).

¹⁸ Dekretů prezidenta republiky je celkem 143. Z nich se ale asi pouze dvacet věnuje normám politické nebo právní povahy. Právě pro tento konkrétní druh dekretů se vžil název Benešovy dekrety (Mandler, 2002, str. 13).

¹⁹ Toto „dekretální období“ bylo ukončeno 28. října 1945 poté, co se v tento den na základě posledního dekretu prezidenta Beneše poprvé sešlo Prozatímní Národní shromáždění (Mandler, 2002, str. 12-14).

stran (v českých zemích se jednalo o komunistickou, národně socialistickou, sociálně demokratickou a lidovou stranu). V jejich středu si vydobyla nejvýznamnější místo KSČ (Krákora, 2014, str. 28). Toto dominantní postavení KSČ nebylo ničím překvapivým. Jedním z důsledků druhé světové války bylo totiž mimo jiné to, že mnoho lidí vidělo naději v levicovém směřování politiky, které v českých zemích potvrdily také výsledky parlamentních voleb v roce 1946.

4.1.1. Volby v roce 1946

První poválečné volby v Československu probíhaly 26. května 1946. Poslední skutečně svobodné parlamentní volby se předtím v Československu odehrály v roce 1935²⁰. Českoslovenští občané si tedy museli počkat přes 11 let na možnost výběru svého politického vedení. I proto byly tyto volby od samého počátku považovány za významné, aniž by někdo ještě znal jejich výsledek a dopad na budoucnost Československa. Volební systém v roce 1946 částečně navazoval na systém zavedený během tzv. první republiky, některá pravidla se ale pozměnila. Největší změnou byla novinka ve volebním právu – v roce 1946 byly k volbám povolány všechny osoby starší 18 let, nikoliv až od 21 let, jak tomu bylo v minulých letech (Machala, 2013, str. 39-51).

Do volebního klání vstupovaly všechny strany Národní fronty, nicméně ve volbách soutěžily proti sobě jako čtyři samostatné subjekty. Volební účast byla na dnešní poměry velmi vysoká, dosahovala úrovně téměř 94 %²¹. Vítězem voleb v českých zemích²² se stala KSČ se ziskem 40 % hlasů, zisk zbývajících 3 stran se pohyboval okolo 20 %. Z volebních výsledků jednotlivých okresů je možné vysledovat větší tendenci volit KSČ v západní části republiky a v pohraničí, nicméně KSČ se podařilo zvítězit ve většině okresů napříč českými zeměmi (data z ČSÚ).

Dne 2. července 1946 byl do čela nové vlády jmenován komunistický premiér Klement Gottwald. Kromě tohoto postu obsadila KSČ řadu dalších strategických míst ve vládě, ale také v bezpečnostních složkách a ve vedoucích pozicích v okresech a v místních národních výborech. To o několik měsíců později usnadnilo KSČ definitivní převzetí státní moci (Kocian a Smetana, 2014).

---

²⁰ Pokud nepočítáme doplňující volby do Říšského sněmu v prosinci roku 1938 (Machala, 2013, str. 39-51).

²¹ Výsledek voleb byl nicméně ovlivněn také tím, že za tzv. první republiky nebylo v Československu legální nehlasovat (Machala, 2013, str. 39-51).

²² Na Slovensku se KSČ dařilo méně a volby zde vyhrála ziskem 61 % hlasů Demokratická strana (ČSÚ).

4.2. Hospodářství v poválečném Československu

4.2.1. Základní charakteristika

I do ekonomické oblasti se promítlo poválečné rozdělení Evropy na sféry vlivu dvou velmocí – Spojené státy americké (dále USA) na západě a Sovětský svaz (dále SSSR) ve východní a střední Evropě. Pro Československo, které se dostalo do východního bloku, to znamenalo celou řadu změn. Období mezi lety 1945-1948 tedy není charakteristické pouze vyrovnáváním se s válečnými škodami, ale také s transformací ekonomického systému. Cílem bylo přesunout se od tržního hospodářství, které bylo v Československu tradičním a zavedeným předválečným systémem, k centrálně řízenému a dopředu plánovanému systému. Už v roce 1945 se tak zavádí tzv. třísektorová ekonomika. První oblast představoval veřejný sektor, jehož součástí byly znárodněné podniky. Druhý sektor tvořily konfiskáty, což byly podniky, které nesplňovaly znárodnovací podmínky²³ (těmi byly počet zaměstnanců a výrobní kapacita). Poslední částí ekonomiky byl soukromý sektor, který zahrnoval především drobné řemeslné, zemědělské a obchodní podniky (Závodná a Kadlec, 2018, str. 217-221).

4.2.2. Počátky znárodnování a kolektivizace

První zmínky o procesu znárodnování se objevily už v roce 1942 v dokumentu exilového ministra Jaromíra Nečase, který představoval plán obnovy československé ekonomiky po válce. Naprosto zásadní roli ale v tomto ohledu sehrál Košický vládní program. Tzv. národní správy začaly vznikat ihned po osvobození, a to z majetků Němců, Maďarů a kolaborantů. Celkem byla v tomto počátečním období znárodněna téměř jedna pětina všech podniků, které dohromady zaměstnávaly 61 % všech zaměstnanců. Navzdory snaze o perfektní fungování se znárodněné hospodářství od počátku potýkalo s potížemi. Mezi ty nejzásadnější patřila neúměrná administrativa a nedostatečná pracovní disciplína (Závodná a Kadlec, 2018, str. 220-223).

K podobné situaci došlo i v zemědělském sektoru. Na plánu kolektivizace se začalo pracovat již od roku 1946, kdy strategické místo ministra zemědělství obsadil člen KSČ Julius Ďuriš. Zemědělská výrobní družstva pro společné obdělávání půdy vznikala za podpory ministerstva zemědělství nejprve na bázi dobrovolné. Rozsáhlá kolektivizace po vzoru SSSR byla nicméně zahájena až v roce 1949 na základě nového zákona o JZD (Mañas, Sociologická encyklopedie).

---

²³ Nicméně i tyto podniky byly od roku 1947 určeny ke znárodnění (Závodná a Kadlec, 2018, str. 217-221).

4.3. Situace v československém pohraničí

4.3.1. Přípravy odsunu

Mezi velmi významné dekrety se řadí ten o odsunu německého obyvatelstva z června roku 1945 (Krákora, 2014, str. 28). Už v průběhu války se domácím odboji i exilové vládě jevila situace tak, že v budoucnu nebude pokojné soužití Němců a Čechů v jednom státě možné. Proto bylo rozhodnuto o odsunu německé menšiny. Prezident E. Beneš nebyl od počátku zastáncem absolutního odsunu a navrhoval dokonce alternativní řešení, jejichž podstatou by bylo odstoupení části území Československa Německu, které by na oplátku přijalo větší část německé menšiny z Československa za své státní příslušníky (Mandler, 2002, str. 25). Plány na vystěhování německého obyvatelstva měly navíc v té době velkou podporu u československé veřejnosti (Němeček, 2017, str. 139). V době krátce po skončení druhé světové války se pojmy „nacista“ a „Němec“ často chápaly jako synonyma a přáním československých obyvatel bylo definitivně vyřešit tuto společenskou otázku.

Na výslednou podobu celého procesu vystěhování značné části pohraničních obyvatel měla ale vliv nejen exilová vláda, ale také spojenecké velmoci. Už během druhé světové války, mezi lety 1942-1943, státy jako Spojené království, USA, Francie a SSSR odsun podporovaly (Němeček, 2017, str. 137-138). Důležitým krokem vstříc odsunutí pak bylo jednání prezidenta Edvarda Beneše v Moskvě v březnu 1945 (Staněk, 2010, str. 215). Definitivní souhlas s odsunem pak byl vyřčen na Postupimské konferenci na přelomu července a srpna roku 1945. V závěru protokolu z postupimské konference se píše: „*Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.*“²⁴ (Postupimský protokol, MZV ČR)

4.3.2. Průběh odsunu

Ačkoliv odsun byl odsouhlasen až v polovině léta 1945, Československo už dobrovolně i nedobrovolně opouštěli němečtí obyvatelé od počátku roku 1945. I přes četná varování – včetně toho z konference v Postupimi – v Československu došlo k divokému odsunu. Neorganizované vyhánění Němců bylo zastaveno až na podzim roku 1945. Vysídlování

---

²⁴ Původní znění: „*The Three Governments, having considered the question in all its aspects, recognize that the transfer to Germany of German populations, or elements thereof, remaining in Poland, Czechoslovakia and Hungary, will have to be undertaken. They agree that any transfers that take place should be effected in an orderly and humane manner*“ (Postupimský protokol, MZV ČR).

pokračovalo méně živelnou formou od ledna roku 1946. Celá tragická událost si vyžádala odhadem 30 000 obětí (Němeček, 2017, str. 139-142). Svůj domov musely mezi lety 1945-1951 podle dostupných zdrojů opustit přibližně 3 miliony osob považovaných za Němce (Staněk, 2010, str. 65).

4.3.3. Ekonomický dopad odsunu Němců

Požadavek na rychlý a všeobecný odsun Němců se mimo jiné dostával také do rozporu se snahou o ekonomický rozvoj státu (Čapka a kol., 2005, str. 29). V mnoha obcích na hranicích Československa netvořili Němci menšinu ale dokonce většinu místních obyvatel²⁵. Po dokončení odsunu zůstalo v celém Československu přibližně 150 000 Němců, a to především na specializovaných pozicích v průmyslu (Průcha, 2009, str. 237).

Pravidla pro odsun stanovovala, že každá obec v pohraničí musí mít alespoň 67 % obyvatel slovanského původu. Z tohoto důvodu bylo nutné přesunout do těchto okrajových částí republiky obyvatele z vnitrozemí. Tento úkol dostal na starost tzv. Osídlovací úřad (Čapka a kol., 2005, str. 22-29). Vysídlené oblasti byly znovu osidlovány československými zemědělci, řemeslníky, ale i státními zaměstnanci. Stejně jako odsun byl často proveden překotně a necitlivě, i osídlování probíhalo v tomto duchu. Pro mnoho lidí se tak život v pohraničí stal pouze přechodným obdobím. Nemalé množství těchto nových obyvatel pohraničí se po čase opět vrátilo do vnitrozemí (Závodná a Kadlec, 2018, str. 224).

4.4. Komunistický převrat 1948

Za definitivní konec třetí republiky považujeme tzv. Únorový převrat. Jednalo se o státní převrat, během kterého převzala moc v zemi KSČ. K tomuto dni směřovaly snahy KSČ po delší dobu, v podstatě od posledních voleb v roce 1946. Samotnou únorovou vládní krizi odstartoval konflikt nekomunistických ministrů a komunistického ministra vnitra Václava Noska. Dvanáct nekomunistických členů vlády se pokusilo situaci vyřešit tím, že podali vlastní demisi k prezidentu republiky Edvardu Benešovi. Dne 25. února se tehdejší předseda vlády Klement Gottwald vrátil ze schůze s prezidentem a na Václavském náměstí pronesl svůj dnes už slavný projev, ve kterém popisoval další politický postup:

„...Právě se vracím z Hradu od presidenta republiky. Dnes ráno jsem panu prezidentu republiky podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února tohoto roku. A současně jsem panu presidentu navrhl seznam osob, kterými má býti vláda doplněna

---

²⁵ V květnu 1945 bylo zaměstnáno v pohraničí v průmyslových podnicích 410 000 pracovníků, z toho bylo 290 000 německé národnosti (Čapka a kol., 2005, str. 29).

a rekonstruována. Mohu vám sdělit, že pan prezident všechny mé návrhy, přesně tak, jak byly podány, přijal... “²⁶

Jak z úryvku výše vyplývá, prezident Beneš podlehl nátlaku a demise přijal. Následně nebyly vyhlášené řádné předčasné volby, ale uvolněná místa ve vládě byla doplněna z řad členů KSČ, čímž tato strana de facto převzala moc v Československu na následujících 41 let.

---

²⁶ Doslovný přepis dostupný z: https://www.totalita.cz/txt/txt_o_gottwaldk_1948_02_25.pdf

5. Československá žurnalistika mezi lety 1945-1948

5.1. Stav mediální scény do roku 1945

Pro pochopení mediální scény v Československu mezi lety 1945-1948 je nutné nastínit nejvýznamnější milníky předchozího období. Druhá světová válka zásadně proměnila podobu žurnalistiky v Československu. Změnila se role jednotlivých médií a v periodickém tisku můžeme pozorovat prudký pokles počtu titulů²⁷, naopak role rozhlasu výrazně stoupla (Bednařík a kol., 2019, str. 195). Novou podobu získal také vztah médií a státu. Podle zákona o mimořádných opatřeních, který vstoupil v platnost 23. září 1938, byla zavedena při ministerstvu vnitra Ústřední cenzurní komise. Její pracovní náplní bylo cenzurovat nejen tisk a telegramy, ale také divadla, filmy a rozhlas (Bednařík a kol., 2019, str. 201). Tato nová cenzurní opatření měla zabránit jakékoliv kritice vlády a Německa. Reálná podoba mediální scény byla i přes veškeré cenzurní snahy pestřejší. Obecně se média na okupovaných územích rozdělila do tří kategorií, a to na média legální (pracovala ve prospěch okupační správy), média ilegální (součástí odbojové činnosti) a exilový tisk (Končelík a kol., 2010, str. 98-104).

Přestože legální tisk nebudil u veřejnosti přílišnou důvěru, stále sloužil jako jistý zdroj informací o dění doma i ve světě. Tohoto faktu si byli vědomi i Němci, a proto se od počátku protektorátu snažili převzít nad médii moc a získat na svou stranu vlivné novináře. Velká většina československých novinářů této nabídky nevyužila. Přesto se našla skupina žurnalistů, kteří se do vydávání legálních novin aktivně zapojili a přispěli tak k zneužití českého periodického tisku ve prospěch německé propagandy. Mezi nejznámější novináře kolaborující s Němci patří Vladimír Krychtálek nebo Emanuel Vajtauer, oba se řadí do skupiny nechvalně známé jako aktivistická sedmička novinářů. Druhý jmenovaný je spojen s válečnou podobou slavného periodika *Přítomnost*, jehož dobré jméno bylo využito ve prospěch Německa a nemělo s předválečnou *Přítomností* kromě názvu nic společného (Končelík a kol., 2010, str. 96-99). Naopak mezi nejslavnější novinářské osobnosti, které se věnovaly nebezpečným přípravám ilegálních novin, patřili Rostislav Korčák, Julius Fučík nebo František Kocourek (Bednařík a kol., 2019, str. 207–219).

5.2. Utváření nové mediální scény a cenzurní opatření

Pro období následující po osvobození Československa jsou charakteristické personální čistky, návrat novinářů z emigrace nebo z koncentračních táborů a zakládání nových periodik (Bednařík a kol., 2019, str. 232). Přes tyto optimistické vyhlídky neměla svoboda tisku tak, jak fungovala v Československu ve 20. a 30. letech 20. století, šanci. Ihned v květnu 1945 se řízení

---

²⁷ Mezi lety 1938 a 1939 zaniklo 1900 titulů periodického tisku (Bednařík a kol., 2019, str. 201).

tisku v zemi ujalo ministerstvo informací, které vedl komunista Václav Kopecký²⁸ Ten začal okamžitě budovat model totalitního řízení a regulace médií (Hvížd'ala, 2011, str. 135).

Julius Firt o těchto událostech z prvních poválečných dnů napsal v knize *Knihy a osudy* na stranách 105 a 106 toto: „*Hned v prvních (poválečných) dnech jsem začal vážně pochybovat. Pozoroval jsem chování a činnost Václava Kopeckého i jeho okolí: pamatuji se na jeden z prvních projevů v Praze, v němž prohlásil éru Čapků a Peroutků za ukončenou. Tento muž neměl na starosti nic jiného než se vrhnout na to, co v českém novinářství patřilo k největším národním hodnotám!*“

Už 18. května 1945 zastavilo výše zmíněné ministerstvo informací vydávání veškerého tisku kromě toho, který vydávaly strany Národní fronty. Ve stejné době ministerstvo získalo kontrolu nad množstvím dodávaného papíru pro jednotlivá vydavatelství působící v zemi. To posloužilo jako efektivní regulační nástroj a mimo jiné znesnadnilo vydávání nepovoleného tisku (Bednařík, 2004, str. 134-135). Na regulaci tisku se shodly všechny strany Národní fronty a tento koncept byl zmíněn i ve vládním programu z Košic (Krákora, 2014, str. 32-33). Všeobecně se prosazoval postoj, že tisk je především veřejná služba a jako takový by neměl být nezávislý. Tvrdilo se, že nijak neregulované vydávání dovoluje vydavatelům využívat noviny a časopisy ve vlastním zájmu²⁹ a otevírá to prostor pro uplatnění bezcharakterních novinářů (Bednařík, 2004, str. 133).

Tento názor nesdíleli pouze členové Národní fronty, ale zastával ho například také tehdejší prezident Edvard Beneš:

„Žurnalismus je po mém soudu služba veřejná. Bezuzdná volnost ve vydávání novin se nesmí více opakovat. Víme přece, co to byl před válkou tzv. červený tisk³⁰. To je, pravda, omezování osobní svobody, ale je třeba si položit otázku, do jaké míry je to nutno a v jakém zájmu. Neomezená svoboda musí však ustoupit veřejným zájmům“ (Zieris, 1947, str. 16).

Posledním do jisté míry omezujícím opatřením bylo zavedení povinnosti pro všechny novináře být členy novinářské organizace. Těm, kteří odmítli členství ve svazech bylo

---

²⁸ Dlouholetý redaktor Rudého práva, člen vedení KSČ a jeden ze spoluautorů Košického vládního programu – (Hvížd'ala, 2011, str. 135).

²⁹ Samozřejmostí bylo, že tisk nesměl být zdrojem výdělků pro jednotlivce ani skupinu (Bednařík a kol., 2019, str. 237).

³⁰ Červeným tiskem má Beneš na mysli bulvární tisk, se kterým měla československá společnost v předválečných časech negativní zkušenost. Z toho důvodu nebylo možné po osvobození v roce 1945 žádný bulvární tisk vydávat (Bednařík a kol., 2019, str. 239).

znemožněno vykonávat novinářskou práci – nesměli být zaměstnáni v žádné redakci (Končelík a kol., 2010, str. 118-120).

5.3. Média a jejich role v politickém vývoji směřujícím k tzv. Únoru 1948

Pro mediální scénu v Československu krátce po osvobození v roce 1945 je charakteristická jednota (Drápala, 2000, str. 16). Velká většina periodik se shodovala na tom, že je nutné se vypořádat s kolaboranty, že musí dojít k odsunu německých obyvatel z pohraničí, a také v nutnosti posílení vazeb na SSSR. Přestože se především Národní fronta velmi snažila o udržení tohoto stavu, postupem času se začala média v Československu pozvolna diferencovat (Krákora, 2014, str. 31-35).

V mediální produkci se začala projevovat politická polarizace československé společnosti, která se dá zjednodušeně popsat jako střet komunistického a nekomunistického bloku. Mezi periodika, která byla podporována Národní frontou, patří *Rudé právo*, které sloužilo zájmům KSČ. Dalším významným titulem bylo *Právo lidu*, které bylo dvorními novinami Československé strany sociálně demokratické. Česká strana národně socialistická byla nucena svoje předválečné *České slovo* přejmenovat na Svobodné slovo a ústřední deník Československé strany lidové *Lidové listy* se změnil na *Lidovou demokracii* (Končelík a kol., 2010, str. 116-124).

Do skupiny obnovených periodik se řadí také týdeník *Tvorba* – radikálně levicový týdeník zaměřený na kulturní témata, nevyhýbající se ale ani politickému obsahu. Časopis vydával Ústřední výbor KSČ a jeho šéfredaktorem byl oficiálně básník S. K. Neumann. Vedoucí pozici v redakci si nicméně vydobyl především Gustav Bareš, který byl mezi lety 1945 a 1946 šéfredaktorem *Rudého práva* a později také vedoucí Kulturního a propagačního oddělení Ústředního výboru KSČ. On sám tak předurčil názorovou linii *Tvorby* a soustředil se na ostrou kritiku všeho nekomunistického.

Na opačné straně barikády, tedy mimo přímou podporu Národní fronty, se objevila periodika, která byla kritičtější ke stávajícímu režimu. Nejhlasitější kritika se ozývala z nově vzniklého časopisu *Obzory*. Ten byl zpočátku vedený Ivo Ducháčkem a později Pavlem Tigridem. Tento politicky zaměřený týdeník hned od svého prvního čísla, které vyšlo 25. srpna 1945, poukazoval na ve veřejném prostoru tabuizovaná témata. V září 1946 se redakci *Obzorů* vzdálil Pavel Tigrid, protože se rozhodl založit nové nezávislé periodikum pro mladé čtenáře. Nazval jej *Vývoj* a svým zaměřením se neodlišoval od obsahu v *Obzorech*. Kromě kritiky nově nastoleného politického směřování Československa na východ se *Obzory* a *Vývoj* soustředily

na informace ze zahraničí a tím obohacovaly československou žurnalistiku o nové pohledy. Čtenáři si například mohli přečíst texty z pera samotné vdovy po americkém prezidentovi, Eleanor Rooseveltové. Charakteristickým rysem periodika bylo naprosté odmítání všeho socialistického. Na rozdíl od jiných nezávislých redakcí neviděli redaktoři *Obzorů* a *Vývoje* jakoukoliv podobu socialismu jako správnou budoucnost pro Československo. Tímto svým postojem se záhy redakce dostaly do střetu s čím dál silnější KSČ. Ačkoliv se sám ministr informací Václav Kopecký během let 1946 a 1947 několikrát pokusil o likvidaci *Obzorů* i *Vývoje*, definitivně se mu to podařilo až začátkem roku 1948, kdy byla vydávání zastaveno a redakce se rozpadly (Drápala, 2000, str. 17-19).

Dalším nekomunistickým periodikem byl týdeník *Dnešek* navazující na předválečnou *Přítomnost*. Ta vycházela od roku 1924 za aktivní podpory tehdejšího prezidenta republiky T. G. Masaryka³¹ a vedl ji Ferdinand Peroutka. Profilovala se jako nezávislý týdeník zaměřující se svými komentáři a polemikami na aktuální politické dění. Oblíbenost *Přítomnosti* podpořilo i to, že na jejích stránkách publikovaly své články osobnosti jako například Karel Čapek, Eduard Bass nebo Milena Jesenská (Přítomnost, 2023).

V roce 1939 byl Peroutka zatčen nacisty a válku přežil v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald (Přítomnost, 2023). I přes to, že původní redakce byla rozpuštěna, vycházela *Přítomnost* během protektorátu nadále. Nejednalo se však o stejný týdeník zastávající demokratické hodnoty, ale o periodikum vydávané pod vedením Emanuela Moravce, který dobré jméno časopisu zneužil ve prospěch německých okupantů. Když se po druhé světové válce začalo uvažovat o opětovném vydávání původní *Přítomnosti*, bylo to povoleno pouze za podmínky, že dojde ke změně názvu časopisu (Kosatík, 2011, str. 68).

Sám Peroutka se k tomu v 5. čísle *Dnešku* z 25. dubna 1946 vyjadřoval takto:

„Protože jsme se názvu „Přítomnost“ ovšem nevzdali dobrovolně, nemůžeme bohužel vyhověti a vrátiti se k němu. Ministerstvo informací rozhoduje také o názvu časopisů, a nemáme proti jeho rozhodnutí opravných prostředků. Musíte proto vzítí zavděk „Dneškem“.

Týdeník *Dnešek* začal oficiálně vycházet v březnu 1946. Na první pohled se od *Přítomnosti* lišil pouze názvem, protože i grafická a obsahová stránka navazovala na předválečnou tradici, přesto k určitým významným změnám došlo. Tou nepodstatnější bylo nové složení redakce. Ve srovnání s předválečným obdobím měl Peroutka na týdeník méně

---

³¹ T. G. Masaryk poskytl Peroutkovi na rozjezd *Přítomnosti* finanční částku půl milionu korun (uvádí to Erik Tabery ve svém článku v Respektu č. 4., 2004).

času, protože se v roce 1945 stal šéfredaktorem *Svobodných novin*. V *Dnešku* tedy zastával spíše reprezentativní funkci a aktivní chod redakce řídil jeho kolega Edvard Valenta. Mezi další významné přispěvatele patřili např. Jiří Hejda, Václav Černý, Jan Kolár a Michal Mareš (Přítomnost, 2023).

Autoři si byli vědomi příklonu společnosti k socialismu a v zásadě ho podporovali, přesto se stále drželi svých demokratických hodnot. Československo viděli jako most mezi Východem a Západem. Nebáli se konstruktivní kritiky ani jedné ze stran, což je záhy dostalo do konfliktu s Ministerstvem informací v čele s Václavem Kopeckým, protože kritika politiky KSČ nebyla žádoucí (Janeš, 2012, str. 21).

Poslední číslo *Dneška* vyšlo 19. února 1948. Další vydávání zastavil komunistický převrat. K opětovnému vydávání časopisu došlo až o několik desítek let později v roce 1990, kdy začal vycházet pod vedením Petra Pítharta měsíčník *Přítomnost*. Ten prošel mnoha změnami a v upravené podobě vychází elektronicky dodnes (Přítomnost, 2023).

6. Metodika

Předmětem zájmu analytické části této bakalářské práce jsou texty Michala Mareše v týdeníku *Dnešek*. Období, ve kterém Mareš v *Dnešku* publikoval, je možné rozdělit na dvě po sobě jdoucí etapy, přičemž dělicím okamžikem je vyloučení Michala Mareše z KSČ. Tato událost se promítla nejen v Marešově osobním životě, ale také v tom profesním. Právě dopad této události na Marešovu profesní činnost je zásadním prvkem analytické části této práce.

Hlavní výzkumnou otázkou tedy je, jakým způsobem psal Mareš v první etapě (tj. v době, kdy ještě byl členem KSČ) a v období následujícím po jeho vyloučení z KSČ. Marešova žurnalistická aktivita měla zásadní vliv na jeho pozdější život. Jeho odhalení o poměrech v pohraničí a také jeho poznání, že státní orgány mají tendenci události z pohraničí spíše tajit a zamlčovat, vedlo k Marešově vzrůstající nedůvěře v jednotlivé složky státní správy. KSČ v čele se svým stranickým tiskem, reprezentovaným především *Rudým právem* a časopisem *Tvorba*, v důsledku Marešových článků zahájila negativní kampaň vůči *Dnešku* a Marešovi osobně, což vedlo až k již zmiňovanému vyloučení Mareše z KSČ.

Hlavním výzkumným cílem je analýza Marešovy práce v týdeníku *Dnešek*. Tohoto cíle bude dosaženo užitím historicko-srovnávací metody, která umožňuje detailně se zaměřit na jednotlivá vymezená období a zanalyzovat jejich odlišnosti. Existují dvě formy historicko-srovnávací metody, a to synchronní a diachronní. V této práci bude využita druhá jmenovaná, jejíž podstatou je sledování vývoje a proměn určitého tématu (v tomto případě je to Marešova práce v *Dnešku*) v průběhu času. Primárním zdrojem historicko-srovnávací metody jsou historické prameny, mezi které můžeme zařadit noviny a časopisy nebo texty literární povahy (Sedláková, 2014, s. 386). Zdrojem této analýzy byly kopie časopisu *Dnešek*, zkoumané v digitalizované podobě dostupné v Národní digitální knihovně.

Časové vymezení je jasně ohraničeno začátkem a koncem Marešovy publikační činnosti v *Dnešku*, tedy od června roku 1946 do prosince roku 1947. Za tuto dobu *Dnešek* otiskl 39 Marešových článků. Rozdělujícím bodem v jeho práci pro *Dnešek* je pak vyloučení Mareše z KSČ, ke kterému došlo v lednu roku 1947, tedy zhruba v polovině doby, kterou Mareš prací pro *Dnešek* strávil. K tomuto rozdělení dospěla autorka této práce po podrobné analýze všech Marešových publikovaných článků. Marešův styl práce se od prvního k poslednímu článku výrazně proměnil. Přestože trend byl postupný, je možné vysledovat shodné rysy téměř u všech článků, které Mareš napsal před vyloučením z KSČ a jiné shodné rysy opět u článků vydávaných až po odchodu z KSČ.

Pozornost bude věnována především tematickému zaměření Marešových textů. U vybraných témat bude zhodnocena i společenská odezva, případně důsledky, které Marešova odhalení pro společnost měla. Dvě zkoumaná období jsou seřazena chronologicky po sobě. Pro potřeby této analýzy a pro větší přehlednost byly jednotlivé články v těchto obdobích seskupeny do větších tematických celků, což ovšem nutně vede k tomu, že tyto jednotlivé články už přesně chronologicky seřazeny nejsou.

7. Analýza článků

První článek Michala Mareše v týdeníku *Dnešek* vyšel 13. června 1946. Poslední jeho reportáž pak byla otištěna 11. prosince 1947. Za tuto dobu si čtenáři *Dneška* přečetli dohromady třicet devět³² textů z pera redaktora Mareše, které byly autorkou této práce detailně analyzovány. Jednalo se o celou řadu různorodých článků, přesto mezi nimi můžeme najít jistou linii a sledovat tak záměr, se kterým Michal Mareš své texty pravděpodobně psal. Nejvíce ho proslavil seriál *Přicházím z periferie republiky*³³, který vycházel v *Dnešku* od 27. června 1946 až do 24. října 1946 a otisknuto bylo sedm z celkových deseti článků³⁴. Reportáže rozpoutaly veřejnou debatu, a to jednak díky odvážnému stylu psaní, ale také díky tomu, že podobné tematické se mnoho periodik v Československu do té doby nevěnovalo. Souhlasné i kritické reakce na Marešovy články přicházely pravidelně do redakce a celá řada z nich byla také v *Dnešku* otištěna, čímž časopis podněcoval k reakcím i další čtenáře. Články publikované v *Dnešku* od listopadu 1946 do konce roku 1947 pak měly samostatné názvy, protože se už netýkaly pouze pohraničí, nicméně tematicky zůstaly stále blízké cyklu *Přicházím z periferie republiky*.

7.1. První období – do vyloučení z KSČ

Období od června 1946 do ledna 1947 je charakteristické Marešovou terénní prací a články nabitými informacemi přímo z míst dění. Část textů vycházela pod společným názvem *Přicházím z periferie republiky*, jiné texty, obecně lze říct že ty, které popisovaly dění z míst ve vnitrozemí Československa, měly samostatné názvy, přestože tematicky s cyklem *Přicházím z periferie republiky* ladí. V následujících podkapitolách shrnu nejčastější témata, kterým Mareš věnoval prostor a podrobně zanalyzuji toto vymezené období.

7.1.1. Proč volila vesnice komunisticky?

V reportážích s názvem *Proč volila vesnice komunisty I a II* Mareš zjišťuje důvody toho, proč lidé v prvních poválečných parlamentních volbách v roce 1946 v Československu ve větší míře, než tomu bylo dříve, podpořili KSČ. Mareš tento fenomén představuje na příkladu jedné nejmenované československé obce. „*Ves měla vždy svých 50 voličů, všech 50 hlasů pro katolickou stranu lidovou. Nyní 46 hlasů pro komunisty, 6 pro lidovce*“ (*Dnešek*, 20. 6. 1946).

---

³² Mareš jich ve skutečnosti napsal ještě o deset více, ale ty nebyly nikdy publikovány, protože byly označeny Ferdinandem Peroutkou jako nevyhovující (Mareš a Jareš, 2009).

³³ Tento název odkazoval k Marešově prvotině – básnické sbírce *Přicházím z periferie* vydané roku 1920 (Koukal, 1999, str. 13).

³⁴ Pravomoc konečného schvalování článků před otisknutím připadla v *Dnešku* Ferdinandu Peroutkovi, který tři z celkových deseti Marešových článků z cyklu *Přicházím z periferie republiky* k publikování nedoporučil, takže nikdy zveřejněny nebyly. Tyto tři články také nejsou součástí analýzy zpracované v této bakalářské práci.

Sám Mareš uvádí, že „...úspěchy KSČ na vesnici, mezi venkovským lidem vůbec, obecně překvapily. Nejvíce u nekomunistů“ (Dnešek, 20. 6. 1946).

Jeho reportáže obsahují výpovědi mnoha obyvatel vesnic mezi Jihlavou a Jindřichovým Hradcem, které Mareš v rámci zjišťování materiálů během několika dní po volbách navštívil. V textu se nicméně vyskytuje jen naprosté minimum respondentů, kteří mají vůči KSČ jakékoliv výhrady. Nejmenovaný muž například uvádí, že komunisty nevolil, protože jsou „trochu divocí“ (Dnešek, 13. 6. 1946). Na druhou stranu voličů KSČ je v reportážích velké množství. Důvody, kterými vysvětlují vlastní volbu, jsou nicméně velmi podobné u všech dotazovaných. Za všechny to shrnuje muž z okolí Telče: „Ty volby jsou svým výsledkem pro komunisty jakýmsi vyslovením díky Rudé armádě, která nás osvobodila. Komunistická strana jako propagátorka východní orientace za to dostala hlasy“ (Dnešek, 13. 6. 1946). Nejčastějšími důvody jsou tedy vděčnost a vehementní agitátorská činnost KSČ před samotnými volbami.

Z těchto dvou Marešových textů nicméně není znát žádná kritika daného volebního výsledku. Komunisté v nich nejsou vykresleni v negativním světle a celý text má velmi informativní charakter. Jedná se spíše o jistou formu sociologického výzkumu volebních výsledků než o jakoukoliv přímou kritiku. Důvodem vzniku těchto článků byla s největší pravděpodobností pouhá novinářská zvědavost. Marešův osobní pohled zůstává v souladu s dnešní novinářskou etikou pro čtenáře tajemstvím. Přesto se Mareš později dostal na pomyslnou „černou listinu“ a musel se potýkat s útoky ze strany komunistického tisku. Důvodem k tomu se stalo množství odhalení, se kterými Mareš v *Dnešku* postupně přicházel, a kterými sice prvoplánově necítil do řad komunistických funkcionářů, přesto se mu podařilo si KSČ za krátký čas velmi zneprátnit.

7.1.2. „Odsun? Ano, ale s rozmyslem!“ (1. 8. 1946)

Na odsun jako takový lze pohlížet jako na víceúrovňový problém. Na jednu stranu je zde stránka lidská, v níž je třeba brát v úvahu množství lidí, kteří byli velmi spěšně nuceni opustit svoje domovy, přišli o svůj majetek a nezhřídka docházelo také k fyzickým útokům. Na druhou stranu je tu ztráta pro republiku. Oblasti okolo hranic jsou často výrazně méně osídlené, a právě to byly oblasti, ve kterých podstatnou část obyvatelstva tvořili Němci. V důsledku jejich vyhnání pak bylo nutné řešit krizi pracovních sil v těchto místech. „Přímo s programovou zuřivostí děje se odsun z těchto opuštěných krajů“, píše Mareš v článku z 1. 8. 1946 s názvem *Přicházím z periferie republiky IV*. Mareš sám vyplňoval svými články a názory pomyslnou mezeru, která se v mediálním prostoru v souvislosti s odsunem Němců z Československa po

válce objevila. Mareš zastával názor, že odsun by se měl přinejmenším zpomalit nebo nejlépe úplně zrušit, což bylo v rozporu s tehdejší československou vládní politikou.

Jak tedy Mareš konkrétně psal o odsunu německé menšiny? I přes značně kritický tón se ve svých reportážích vyjadřuje o vystěhování Němců striktně jako o „odsunu“ a nepoužívá dnes hojně užívané a mnohem expresivnější slovní spojení „vyhnání Němců“. To souvisí s pragmatičností, která je pro Marešův pohled na odsun charakteristická a v dané době velmi unikátní. Dokázal se oprostit od emocí a racionálně zhodnotit klady a zápory, které němečtí obyvatelé pro Československo mají. Z této jednoduché „rovnice“ Marešovi jednoznačně vyšlo, že odsun je pro Československo nevýhodný, a to bylo také hlavním důvodem, který Mareše vedl ke kritice odsunu jako takového. Přesto lze z jeho textů vyčíst i jeho osobní zainteresovanost pro dané téma,³⁵ kdy poukazoval na časté nelidské zacházení s Němci. Jeho angažovanost v problematice se dostala až do takového stupně, že dokonce poslal vládě telegram, v němž žádal okamžité zastavení odsunu Němců z Československa (Sever, 12. 11. 1946).

Téma odsunu Němců bylo aktuální dokonce ještě dříve, než skončila druhá světová válka a aktuálním zůstávala po následujících několik měsíců. Mareš mu věnuje značný prostor v průběhu téměř celého roku 1946. Hned ve svém prvním článku ze série *Přicházím z periferie republiky* z 27. června 1946 Mareš připomíná citát Mistra Jana Husa: „*Přísámbůh, že Němec čestný člověku je bližší než Čech neřádný*“. Tuto část Mareš vypointuje tím, že doufá, že nebude čtenářem stejně jako Jan Hus označen kvůli svým názorům za kacíře. Jestli se tak stalo nebo ne zůstává otázkou, nicméně Mareše toto značně kontroverzní téma nadále zajímalo a věnoval mu ve svých reportážích velký prostor.

A právě problém nedostatku pracovníků v pohraničí se stal jádrem a hlavním argumentem Marešovy kritiky odsunu jako celku. Ten byl v některých místech opravdu bleskový, což potvrzuje Mareš mnoha důkazy, které viděl na vlastní oči při svých návštěvách pohraničí. Nejjasněji to lze sledovat na zemědělství. V reportáži z 1. 8. 1946 Mareš píše: „*Konstatuji, že zde všude hnije na desetitisících hektarech seno posečené Němci, kteří byli odsunuti, aniž by jim byl dán čas a možnost, aby pro nás seno sklídili* (Dnešek, 1. 8. 1946). Jinde zase viděl dobytek, jak „...*bloudí v dešti a opět jinde se hromadně nadýmá, a nikdo neví, jak nafouknutému dobytčeti pomoci*“ (Dnešek, 1. 8. 1946).

---

³⁵ Mareš měl k Německu, Němcům a němčině kladný vztah už z doby, kdy pracoval pro *Prager Tagblatt*.

Nejkonkrétněji se Mareš rozepisuje o situaci v dřevozpracujícím průmyslu v oblastech okolo Železné Rudy a Kaplicka. „Objevil se tu namnoze lesní brouček. Již výhrůžně trčí k nebi zrzavé stromy v moři ještě zelených. Dřevorubci již byli skoro všichni odsunuti. Budiž mi prominuto, že odsunem těchto, na své domovině zejména plicích dřívů snad se nemuselo tolik spěchat, dokud za tyto pracovníky nebude náhrady“ (Dnešek, 1. 8. 1946). Podle Mareše to měli být právě dřevorubci, horníci a zemědělci, kteří nebudou odsunuti. Ti jsou z jeho pohledu pro republiku nejvíce užiteční, a proto by přednostně měli dostávat povolení k setrvání.

Mareš se ale pokouší o kompletní a pravdivý obrázek pohraničí. Proto připojuje i svědectví, že všude v pohraničí odsun neprobíhá tak, jako ve výše popsáných případech. Na několika místech (Mareš sám v článcích konkrétní místa nespecifikuje) se vyskytují čeští rolníci, kteří se přimlouvají za to, aby němečtí obyvatelé mohli zůstat až do sklizně. Mareš v těchto případech chválí také orgány SNB, které jsou shovívavé a povolují odsun Němců odložit až po sklizni, což Mareš považuje za nanejvýš rozumný přístup (Dnešek, 1. 8. 1946).

Během svých cest do periferie republiky Mareš mluvil s celou řadou místních obyvatel. Názor horníků z některé části pohraničí (opět nejmenuje přesnou lokalitu) otiskuje *Dnešek* 27. 6. 1946 v této podobě: „S německými druhy jsme vezdy pracovali jako s dobrými druhy, jako kamarádi práce, dřiny a smrti. Chovali s k nám vždy slušně i za okupace, jejich děti chtějí zůstat horníky a chtějí se stát dobrými Čechy. Nedalo by se to nějak udělat s asimilací? Když už odsun, tedy lidí zbytečných a škodlivých, naši kamarádi nejsou špatnými kamarády a chtějí věrně pracovat na svém úseku ke zdaru republiky.“

V reportáži z 4. 7. 1946 s názvem *Přicházím z periferie republiky II* zmiňuje také dva cizince, kteří se podle Marešových slov velmi podivují našemu přístupu k Němcům. Jeden z nich, Francouz, prý říká, že: „...nám (Francouzům) Němci ublížili stejně jako vám a způsobili mnohem více škody. Ale my si je tam držíme zuby nehty, až dají všechno do pořádku, co zničili!“ Na tomto konkrétním vyjádření Mareš demonstruje další možnosti přístupu k německé menšině a současně také upozorňuje na skutečnost, že Československo se k Němcům v dané době stavělo opravdu velmi radikálně. V tomto případě Mareš o lidech schvalujících odsun nepíše a uveřejňuje pouze kritické ohlasy. Buď proto, že jejich názory on sám nesdílí, a nehodí se mu tak do jeho textů, nebo na ně v pohraničí během svých reportážních cest skutečně nenarazil.

Pomyslný recept na „pravé vlastence“ obhajující odsun Němců navrhuje Mareš v reportáži ze 27. června 1946. „Necht' občan, který je pro odsun Němců, necht' zákonem je také

povinen nastoupit na jejich místo, kdykoliv a kamkoliv ho republika postaví. A bez řečí. Pak uvěříme také jeho pravému vlastenectví.“

Tento návrh je třeba brát s rezervou, nicméně přesně charakterizuje Marešův pohled na odsun. Reálným řešením by podle jeho vlastních slov byla snaha o asimilaci. Nebojí se připomenout, že matka jednoho z největších Čechů, prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, se až do konce života modlila německy. Řešení by tak viděl v zavření německých škol a vzdělávání dětí z německých rodin ve školách českých. Z několika případů, kdy se s těmito dětmi a jejich i učiteli setkal a viděl, že vzájemná spolupráce funguje, usuzuje, že by to za pár let vyřešilo citlivým způsobem potíže se soužitím Čechů a Němců v jedné republice bez nutnosti odsunu (Dnešek, 1. 8. 1946).

7.1.3. Hospodaření s národním majetkem

Posledním velkým tématem vyskytujícím se v mnoha článcích Michala Mareše bylo hospodaření. Prvotně se k němu dostává přes odsun části pohraničního obyvatelstva, kdy upozorňuje na fakt, že v některých oblastech chybí velké množství pracovníků, a tím dochází ke ekonomickým ztrátám. Tato část národního hospodářství byla už podrobněji rozpracována v přechozí podkapitole, proto se zde více zaměřím na jiné prvky národního hospodaření popisované Marešem.

Ve svém článku z 4. července 1946 Mareš zmiňuje, že vyslechl ve vlaku rozhovor několika lidí o tom, jak to chodí u nich v obcích a zmiňují se přitom o nezanedbatelných „zlodějích“ (Dnešek, 4. 7. 1946). Následně Mareš popisuje celou řadu případů, v nichž nějakým způsobem dochází k rozkrádání veřejného majetku. Společným jmenovatelem všech těchto případů je to, že státní správa se ani nepokusila o řádné vyšetření těchto případů, což Mareše velmi znepokojovalo. Většina jím uveřejněných informací se nicméně dá jen velmi těžko ověřit, protože Mareš neuvádí ani základní fakta o daných kauzách. Výjimkou je několik málo případů, které zde stručně shrnu. Prvním je případ z vesnice Škvrňany, kde „...se ztratily tři vagóny plné UNRRA³⁶ a vůbec nikoho nechytili ani se škatulkou sardinek“ (Dnešek, 4. 7. 1946). Podobná věc se podle Marešových informací odehrála také v jednom velkém průmyslovém závodu³⁷, kde se ztratil celý vagón s uhlím. Chytili pouze malého „zlodějíčka“, který si odnášel trochu uhlí v aktovce, ale na to, kam zmizelo uhlí z celého vagónu, se podle Marešových informací nepřišlo.

---

³⁶ United Nation Relief and Rehabilitation Administration = Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu. Materiální pomoc přicházela do Československa od května 1945 do r. 1947 (Láník, 2014).

Velkou pozornost věnoval Mareš kriminalitě v Ústí nad Labem, a to dokonce ve dvou rozsáhlých článcích z 23. října 1946 a 7. listopadu 1946. Podrobný popis historických událostí odehrávajících se v té době v Ústí nad Labem není předmětem tohoto textu. Ve stručnosti se jednalo o to, že několik vysoce postavených funkcionářů bylo obviněno a vyšetřováno za zneužití své pozice a rozkrádání veřejného majetku. Marešovy texty byly v tomto případě uveřejněny až po zahájení vyšetřování SNB, takže nešlo o kauzu, která by byla veřejnosti zamlčována a Mareš ji odhalil, přesto tyto reportáže vzbudily u čtenářů výjimečně velký zájem díky detailům, které se Marešovi k případům podařilo zjistit. Marešův značně poetický název celé kauzy *Homér provedl pomstu na Buddhovi*³⁸ se dokonce stal veřejně známým lidovým označením celého případu, jak vyplývá z reakcí, které na článek přišly do redakce *Dnešku* a byly otištěny v knize *Přicházím z periferie republiky*.

Neveselým potvrzením Marešových poznatků o hospodaření v Československu je i skutečnost, že o krádežích veřejného majetku se později zmiňují i další periodika. Například *Právo lidu* uveřejňuje 22. srpna 1946 text s titulkem *Němci opuštěná vesnice rozkradena!* pojednávající o obci Smolnice u Chodova, v níž panují žalostné poměry již dříve popisované Marešem v *Dnešku*. Po vyhnání Němců zde zůstal dobytek i půda bez potřebné péče. O veškerý majetek i zemědělské produkty se tak postarali okolní obyvatelé tím způsobem, že si jej přivlastnili.

Dalším příkladem nezvládnutého hospodaření je první kolchoz na československém území v Dolních Chobolicích³⁹ u Úštěku, který Mareš popisuje v článku z 11. 7. 1946 s názvem *Tragédie českého kolchozu*. Ačkoliv je takovýto experiment podle Mareše chvályhodným počinem a „*zdálo by se , že takovýto kolektiv je předurčen k tomu, aby se stal kouskem ráje na světě*“ (*Dnešek*, 11. 7. 1946), skutečný stav věcí je jiný. Podle Marešových informací lidé v kolchozu trpí nedostatkem jídla a peníze investované do kolchozu se jim ani v nejmenším nevrací. Jeden příklad vypovídající o realitě života v kolchozu zmiňuje Mareš i ve své reportáži. Setkal se s mužem, který do kolchozu přinesl své životní úspory, celých 16 000 korun a „*...minulý týden prodal své jediné hodinky za 700 korun, aby jeho rodina*

---

³⁸ Jednalo se o občana Josefa Homéra, který se dostal ke krabičce ze slonoviny, na které byl vyřezán Buddha. Odnesl ji starožitníkovi Alfrédu Pifflovi, který v ní poznal číst rozkradené sbírky podnikatele Schichta. Z krádeže byl posléze usvědčen vlivný veřejný funkcionář v Ústí nad Labem. Při vyšetřování se zjistilo, že nekradl sám a kauza zasáhla velkou část vedení města (*Dnešek*, 23. října 1946).

³⁹ Mareš ve svém článku nepřesně píše název obce – užívá někdy název Dolní Chobolice a někdy Dolní Chobolce, v rámci této práce opravuji tuto chybu a užívám jednotného a jediného správného názvu, a to Dolní Chobolice.

neměla hlad...“ (Dnešek, 11. 7. 1946), protože už několik týdnů nedostal žádnou mzdu a měl hlad.

Vina ale podle Mareše nespočívá pouze v samotných kolchoznících. Kritiku směřuje především na vedoucí orgány, které sice formálně kolektivizaci podporují, ale prakticky prvním kolchozníkům nijak nepomáhají. *„Kolchozu ujali se lidé, kteří skoro vesměs neměli o zemědělství ani zdání, stejně tak o vedení knih, prodeji a nákupu“* (Dnešek, 11. 7. 1946). A ve své kritice kontrolních orgánů Mareš pokračuje o několik odstavců dále. *„Jsem z duše přesvědčen, že nejmírněji řečeno, jde tu o neslýchané zanedbání povinné péče o ty, kdož se pokusili v lidové republice být jakýmsi předvojem“* (Dnešek, 11. 7. 1946).

Ačkoliv je Mareš velmi kritický ke způsobu vedení prvního československého kolchozu, jeho ideologickou myšlenku brání. *„Tuto reportáž považuji za nepatrný dokument pro historika, za nic více. Ale hlavně jde mi o okamžité alarmování všech, jichž se to týče. Konstatuji předem, a sice na adresu těch, kdož se snad radují z krachu kolektivistického experimentu, že jsem osobně přesvědčen o oprávněnosti této formy nynější společnosti“* (Dnešek, 11. 7. 1946). Toto je jen jeden z mála důkazů o tom, že Mareš osobně měl ke komunistickým idejím velmi blízko a co se týče teoretického rámce KSČ, byl jeho věrným podporovatelem.

7.2. Druhé období – od vyloučení z KSČ do konce Dnešku

7.2.1. Vyloučení z KSČ

Dne 25. ledna 1947 otisklo *Rudé právo* článek informující čtenáře ve věci členství soudruha Michala Mareše v KSČ. *„K případu Michala Mareše oznamuje krajský sekretariát KSČ v Praze, že týž byl vyloučen organizací strany v Praze VII už v říjnu minulého roku pro neplnění členských povinností a pro chování neslučitelné se ctí příslušníků KSČ“* (Rudé právo, 25. 1. 1947). Jako důvody pro vyloučení tohoto dlouholetého člena uvádí *Rudé právo* jednak nesplnění základních podmínek členství (zaplacení členského poplatku), ale také úmyslné poškozování strany v tisku.

Toto veřejné oznámení se neobešlo bez Marešovy odpovědi, která přichází už 30. ledna 1947 v *Dnešku*. Celý text s názvem *Jsem vyloučen z KSČ* Mareš začíná slovy: *„Lze-li Rudému právu věřit, tedy jsem byl, jak oznamuje tento ústřední orgán KSČ, z této dnešní strany vyloučen.“* Už z této úvodní věty jasně vyplývá, že Mareš o vyloučení nevěděl a dozvídá se o něm až z tisku. Celý článek se nese v duchu uvádění faktů na pravou míru. Mareš se snaží doplnit obrázek celé kauzy, způsobené jeho vyloučením z KSČ, svým úhlem pohledu, kdy

uvádí, že o svém vyloučení nebyl nikým ze strany informován. Jako pravdivou informaci nicméně potvrzuje, že se ze svobodné vůle skutečně rozhodl neplatit členské poplatky a KSČ tudíž na základě tohoto přestupku skutečně mohla rozhodnout o jeho vyloučení. Tvrdě se ovšem ohrazuje vůči nařčení, že z jeho strany docházelo k nějakému systematickému poškozování KSČ v médiích. Připomíná, že účelem jeho textů nebylo někoho poškozovat, ale přinášet čtenářům pravdivé informace, což považuje za svou pracovní povinnost. Svůj pohled na věc zakončuje optimisticky a uklidňuje své čtenáře odhodlaným tvrzením, že se nikdy nenechá umlčet. „*Sám se nyní věnuji své práci tak jako doposud. Po vyloučení ještě méně spoutaný, nezávislý socialista*“ (Dnešek, 30. 1. 1947).

V období, které následovalo po Marešově vyloučení z KSČ, Mareš nadále přispívá do *Dnešku* a věnuje se společenským tématům napříč Československem. Objevuje se zde několik případů, které jsou pro pochopení Marešovy žurnalistické činnosti stěžejní. Je jím jednak jeho mediální válka s *Tvorbou*, a poté dva významné případy užívání nekalých praktik ve veřejné správě, které pomohl Mareš svými články odhalit.

7.2.2. Tvorba

*Michal Mareš býval duše čistá,
rodem, povoláním: anarchista.
Chaosem se brodil všechny časy,
poznal dobře putyky a basy.
Do Rudého práva nedostal se sic,
za to výlet podnik na měsíc.
Díky Peroutkovi mohl pro svou blešku,
prohánět po stránkách jeho Dnešku.
Skonal bědně – v ničem neznal míry,
a tak perem spáchal harakiri.*

Tuto báseň s názvem *Poslední sbohem* napsal Antonín Neureuter⁴⁰ a otiskl ji 22. ledna 1947 socialistický kulturní a politický týdeník *Tvorba*. Michalu Marešovi v něm byla věnována tato jedna sloka, další dvě podobným způsobem vykreslovaly další novinářské osobnosti, a to Pavla Tigrida a Václava Černého. Text by se pro čtenáře neznalého pozadí a celkového kontextu doby mohl zdát na první pohled jako pochvalný nebo dokonce oslavný. Je tomu ale přesně naopak, jedná se o ironizující a zesměšňující báseň, kterou se autor a *Tvorba*

---

⁴⁰ Po válce přijal tento básník jméno Michal Sedloň (1919–1982) (Mareš a Jareš, 2009, str. 255).

jako celek pokouší Mareše zdiskreditovat. Demonstrativním příkladem tohoto faktu jsou poslední dva verše, ve kterém jsou Marešovy texty v *Dnešku* označeny jako „harakiri“, které Mareš svým perem páchá. Svým způsobem jde o varování a o pokus o zastrašení Mareše, který v *Dnešku* přicházel stále s novými šokujícími odhaleními.

Tento zesměšňující a útočný projev *Tvorby* na adresu Mareše není ojedinělý, na přelomu roku 1946 a 1947 je Marešovi a jeho článkům věnován v *Tvorbě* značný prostor. Mareš ovšem nenechá redaktory *Tvorby* dělat svému jménu špatnou pověst a ve svých článcích v *Dnešku* věnuje nemalý prostor odpovědím na obvinění *Tvorbou* uveřejněná.

Není přehnané nazývat tento slovní a veřejností bedlivě sledovaný souboj mezi *Dneškem* a *Tvorbou* jako mediální válku. Ta sice započala už v září roku 1946, kdy se poprvé na stránkách *Tvorby* objevila kritika práce Michala Mareše v článku s názvem *Jak opravdu žije pohraničí* (*Tvorba*, 4. 9. 1946). Konflikt založený na ideologickém základě se z profesní oblasti začátkem roku 1947 přesunul do té osobní. *Tvorba* už tak neútočila obecně na články v *Dnešku* a novináře Michala Mareše, ale velmi konkrétně na Mareše jako na soukromou osobu, jak lze vidět v básni v úvodu této kapitoly, která dává do souvislosti Marešův osobní život s jeho profesní dráhou. V průběhu roku 1947 se nicméně pozornost *Tvorby* přesunula jinam a reakce na Marešovy články postupně přestaly plnit její stránky.

7.2.3. Zprávy z České Kamenice

Případem, na jehož odhalení se Michal Mareš přímo podílel, byl ten z České Kamenice z roku 1945. Marešovi se do rukou dostal text tehdejšího poslance Václava Tichého určený pro poslance Národního shromáždění. Ještě před tím, než se tento materiál dostal k oněm poslancům, už jej znali čtenáři *Dneška*. Mareš otiskuje ve svém článku z 27. 2. 1947 s názvem *Mezi dobrem a zlem* úryvek původního textu poslance Tichého, který nejlépe objasní, co se v České Kamenici odehrálo: „*Přibližně v polovině měsíce června 1945 usadila se v České Kamenici posádkou vojenská jednotka, vedená štábním kapitánem Dovarou. Tato jednotka bez vědomí místního národního výboru a proti právě vyhlášenému zákazu o konání domovních prohlídek prováděla domovní prohlídky bez asistence členů národní bezpečnosti a zabavovala majetek nikoliv ve prospěch státní, nýbrž ve svůj prospěch vlastní*“ (*Dnešek*, 27. 2. 1947).

Při dalším zkoumání událostí z léta roku 1945 se Marešovi podařilo zjistit, že krádežemi majetku celá diktatura samozvaných vůdců pouze začala. Zmiňuje se o předsedovi nové místní správní komise Adolfu Charousovi, který týral občany České Kamenice bitím nebo nelegálním vězněním. Místní obyvatelé se pokoušeli bránit a stěžovat si,

nicméně nikde nebyli vyslyšeni. V následujícím článku v *Dnešku* z 6. 3. 1947 s názvem *Opět propagujeme vlčí svobodu čili Puč a diktatura v České Kamenici* Mareš uveřejňuje výpovědi jednotlivých zúčastněných událostí z České Kamenice společně s podrobným seznamem všech poškozených osob, přičemž podle informací obyvatel České Kamenice došlo k více než dvaceti úmrtím. Mezi mrtvými byly také ženy a děti.

Detailní informace o poměrech v České Kamenici způsobily ve společnosti šok. Úřady i parlament byly nuceny reagovat. Ministerstvo národní obrany nechalo 20. března 1947 v *Dnešku* otisknout jako odpověď na Marešovy texty prohlášení, v němž se obhájí a vysvětluje, že ihned po obdržení informací o událostech v České Kamenici (k tomu došlo už v srpnu 1945 – poznámka autorky), „...neprodleně nařídilo provedení šetření, jež skončilo zproštěním služby a zavedením trestního řízení proti zjištěným viníkům“ (Dnešek, 20. 3. 1947). Sérii článků o České Kamenici zakončuje Mareš textem *Masky a voňavky již nepomohou!* z 10. 4. 1947, v němž připomíná svůj pohled na otázku pravdy a jejího šíření ve společnosti, tedy že: „*Dvouletce může jen pomoci, když u nás bude jasno a čisto, uklizeno v naší domácnosti...*“ (Dnešek, 10 4. 1947). S politováním také konstatuje, že případ z České Kamenice není jediným svého druhu a že je to jen tzv. „špička ledovce“, kterou se zatím podařilo prokázat.

7.2.4. Baťovy závody ve Zlíně

Článek, který nelze vynechat už jen kvůli tomu, jakou pozornost mu věnovala veřejnost, je ten z 21. 8. 1947 s názvem *Co se děje ve Zlíně?* Hned v úvodu je čtenářům vysvětleno, proč ke zveřejnění těchto do jisté míry senzačních informací dochází právě teď, ačkoliv jsou to informace staršího data a redakce o nich ví již delší dobu. „*Poněvadž přičiněním jiných zlínských poměrů se vyvíjejí ve veřejnou aféru, přinášíme alespoň několik kusých informací*“ (Dnešek, 21. 8. 1947). Tento vysvětlující úvod nebývá u článků v *Dnešku* obvyklý, a naznačuje tak důležitost následujících řádků.

Jak již název napovídá, text se věnuje poměrům ve Zlíně, konkrétně v jeho největším podniku – v Baťových závodech. Mareš svou reportáž podepřel fakty, které pronesl poslanec Antonín Bartoš ve sněmovně. V Baťově podniku podle dostupných zdrojů docházelo k „politickému teroru“. O obsazování vedoucích funkcí a lepších pozic bylo v tomto podniku rozhodováno výhradně na základě politické legitimace – konkrétně tedy podle členských průkazek KSČ. Kdo průkazku vlastnil, mohl o lepší místa žádat. Kdo ne, neměl šanci lepší pozici získat nehledě na vzdělání, zkušenosti nebo roky odpracované v podniku. Poslanec Bartoš dále uvádí, že: „...*nekomunističtí zaměstnanci jsou právem přesvědčeni, že v závodě by se neměli obohatit jenom vedoucí funkcionáři a příslušníci KSČ...*“ (Dnešek, 21. 8. 1947).

Mareš sám svůj vlastní komentář k situaci v Baťových závodech nepřipojil, struktura jeho článku spočívala pouze ve zveřejnění textů jiných autorů.

Na tento text nicméně zareagovalo množství lidí, ať už pochvalně nebo kriticky. V publikaci *Přicházím z periferie republiky* jsou zveřejněny přes dvě desítky čtenářských reakcí, ať už kritických, nebo pochvalných. Na tento článek uveřejněný v srpnu 1947 přicházela do redakce *Dneška* zpětná vazba až do konce října 1947. Marešovi bylo vyčítáno především to, že se sám osobně neinformoval na místě a otisknul pouze texty jiných autorů. Nedošlo tak k ověření faktů, která byla podle všeho nepřesná. Následujícími články se už nicméně sám Mareš ke „zlínské aféře“ nevrací a na žádnou ze čtenářských reakcí veřejně neodpovídá.

8. Marešův styl psaní v Dnešku

Z předešlých kapitol vyplývá tematické zaměření Marešových textů. Cílem následující kapitoly je uspořádat fakta o obou obdobích s důrazem na srovnání vzhledem k Marešově vztahu ke KSČ. Jako zásadní mezník jsem si zvolila leden 1947, kdy došlo k Marešovu oficiálnímu vyloučení z KSČ. Na základě této informace se pokusím odpovědět na otázku, nakolik se změnil Marešův styl psaní, volba témat a četnost článků. V závěru zhodnotím, nakolik měl na Marešovu práci jeho odchod z KSČ vliv a jak se jeho texty proměnily v kontextu společenských změn směřujících ke komunistickému převratu.

Obě sledovaná období mají několik společných rysů. Kromě toho, že jsou to články od jednoho autora vydávané v jednom periodiku, se jedná také o několik významných aspektů, které jsou pro celou Marešovu práci v poválečném období charakteristické. Jedním z nich je obecné tematické zaměření Marešových článků. Vesměs všechny Marešovy články pojednávají o tématech, která byla v tehdejší Československu tabuizována, například veřejná kritika odsunu Němců nebo rozkrádání veřejného majetku. Mareš sám popisoval toto své žurnalistické zaměření jako svou profesní povinnost. Hned ve svém v čtvrtém článku v *Dnešku* z 1. 8. 1946 popisuje svou zásadu: „*Nacistickou taktiku umlčování nebo zatušování poctivý novinář český na svém národě nesmí dát dopustit. Český lid chce a musí vědět plnou pravdu, co se u nás děje: Publicista, který v tomto směru nekoná svou povinnost, není hoden novinářského stavu*“ (Dnešek, 1. 8. 1946). Podobně se vyjadřuje také v článku z 23. ledna 1947 poté, co byl vyloučen z KSČ: „*Zde byl úkol publicistů. Je to těžká práce, ale od postupu na cestě k uskutečnění pravé demokracie a ryzího socialismu nesmí nás nic odstrašit...*“ (Dnešek, 23. 1. 1947). Marešovou snahou ve všech člancích pro *Dnešek* je tedy patrná touha po odhalování pravého stavu věcí, kterou považoval za svou novinářskou povinnost.

Druhou charakteristikou, která se ukázala být společná pro obě období a vyvrátila tak předpoklad, že Mareš se po svém odchodu z KSČ stane kritičtější k této straně, bylo právě jeho psaní o KSČ. Jeho texty v obou obdobích byly v zásadě apolitické a nebyl pozorován nárůst článků tematicky se soustředících na členy této politické strany. Konkrétně se Mareš čistě politickému tématu věnuje pouze ve dvou svých člancích, a to hned v prvních dvou publikovaných v týdeníku *Dnešek* po volbách v květnu 1946 s názvem *Proč volila vesnice komunisticky?*, ve kterých pátral po příčinách komunistického úspěchu v těchto volbách. Čtenář neinformovaný o Marešově tehdejší stranické příslušnosti přitom z článků samotných nepozná autorův osobní pohled na věc, jelikož v textu se neobjevují žádné hodnotící soudy.

Posledním společným rysem pro obě období, který považuji za nutné pro dnešního čtenáře zmínit, je způsob psaní žurnalistických textů. Mareš svoje články nazývá reportážemi, ačkoliv z dnešního pohledu se o reportáže nejedná. Naprosto zásadní rozdíl je v Marešově práci se zdroji a fakty. Nepísané pravidlo dnešních žurnalistů o kvalitě informačního zdroje⁴¹, v ideálním případě také získání alespoň dvou na sobě nezávislých zdrojů, Mareš neuplatňoval. Jím zveřejněné informace byly mnohdy nepodložené, zpravidla neuvádí jména respondentů, mnohdy používá pouze specifikace profesí nebo národností, jako například: „*horník*“, „*lékař z pohraničí*“ nebo „*Francouz*“ (Dnešek, 4. 7. 1946). Ani přesné určení místa, o kterém jeho reportáž pojednává, není vždy uvedeno. Z těchto důvodů bylo tehdy a dnes ještě více obtížné zhodnotit pravdivost informací, protože jejich zdroje jsou většinou prakticky nedohledatelné. Tento z dnešní perspektivy velký nedostatek jeho textů je nicméně způsoben nejen Marešovým bohémským spisovatelským stylem, ale také postupem při tvorbě žurnalistických textů, který se od té doby značně vyvinul a pomyslná pravidla a požadavky na novinářské texty se zpřísnila.

Obě sledovaná období vykazují kromě řady shodných rysů také celou řadu odlišností. Pokud zůstaneme u práce se zdroji, i v tomto směru došlo v Marešově práci k proměně. Vzhledem k tomu, že většinou psal o událostech, o nichž zatím neexistovaly informace v jiných periodících nebo na úřadech, bylo nutné hledání informací věnovat více času. V prvním období často čerpal z vlastních zkušeností a jeho reportáže obsahovaly mnoho rozhovorů a přímých řečí s místními obyvateli nebo zaměstnanci daného podniku. Mareš sám popisuje svoje cesty a způsob své práce v článku z 26. září 1946 takto: „*Novinář, nechť tedy odhodí vše, co ho takto označuje jako publicistu, a nechodí si pro rozumy na úřady, ale přímo mezi národ svůj. Uvidí pak jak onen zvidaný král, uslyší, usoudí, přezkouší tak nebo onak a napíše pravdu*“ (Dnešek, 26. 9. 1946). Od roku 1947 ale od této praxe upouští a více než cestám po Československu se věnuje psaní z Prahy. Informace čerpá například z dopisů čtenářů, kteří jej upozorňují na nekalé praktiky ze svého okolí, jako tomu bylo například v článku z 31. 7. 1947. Mareš v něm uveřejňuje dopis jistého pana Karla Vojtíška, který se dle úvodních slov Mareše na něj obrátil jako na „*poslední instanci svých nadějí*“ (Dnešek, 31. 7. 1947). I jedna z největších afér odhalených Marešem – případ z České Kamenice, se obešla bez přímé přítomnosti redaktora na místě pouze díky informacím zasílaným Marešovi poštou.

---

⁴¹ Problematice se věnuje např. Kodex ČT v bodě 5.9, kdy říká, že: „...smí odvíšlat zprávu ověřenou alespoň ze dvou důvěryhodných a na sobě vzájemně nezávislých zdrojů, pouze v případě informací, které oficiálně zpřístupnily veřejné úřady a instituce, postačí jeden oficiální zdroj, není-li z okolností zřejmé, že jde o nepravdivé nebo nepřesné údaje...“ (Kodex ČT, cit. 14. 4. 2023).

Další rozdílnost můžeme sledovat v tom, kolik prostoru je Marešovi věnováno v *Dnešku* a jak on sám jednotlivé tematické celky zpracovává. Mezi červnem 1946 a lednem 1947 *Dnešek* otisknul 22 Marešových článků, tedy až na několik výjimek, kdy se v redakci rozhodlo o neotisknutí některého jeho článku, vycházel v každém čísle *Dneška* právě jeden článek Michala Mareše. Oproti tomu ve druhém sledovaném období od ledna 1947 do února 1948 už jich bylo pouze 17 a mezi jednotlivými články byly větší časové prodlevy. Dalším rozdílem pak byla také provázanost jednotlivých článků mezi sebou. V prvním sledovaném období Mareš psal své reportáže na pokračování, věnoval se více týdnů jednomu tématu nebo oblasti a přicházel s dalšími doplňující fakty k zveřejněným článkům. Důkazem o tom je také to, že část jeho článků v tomto období vycházela pod společným názvem *Přicházím z periferie republiky*. Obvyklé pro něj také v tomto období bylo, že v jedné reportáži popisoval více událostí z různých zdrojů a lokací. To se změnilo v druhém období, ve kterém většinou celý článek věnuje jednomu tématu (většinou jedné kauze), na kterou již zpravidla nenavazoval dalšími doplňujícími texty, a to i přes skutečnost, že jeho odhalení rozpoutala veřejnou diskuzi (např. u aféry z České Kamenice nebo Baťových závodů ve Zlíně) a reakce čtenářů přicházely do redakce *Dneška* po několik následujících týdnů.⁴²

Odlíšný je také prostor, který různým tématům věnoval. V prvním období se v návaznosti na to, co aktuálně rezonovalo československou společností, zabíral odsunem Němců. Jako jeden z prvních se otevřeně vyjadřoval proti divokému odsunu a poukazoval na ekonomický dopad vystěhování Němců na celé Československo. Hospodářství obecně bylo velkým poválečným tématem a odpovídající prostor mu poskytoval i Mareš v *Dnešku* v prvním sledovaném období. Neefektivita hospodářství Mareše pobuřovala – příkladem toho je například zpráva o fungování prvního československého kolchozu s názvem *Tragédie českého kolchozu* z 11. července 1946, v němž s lítostí popisoval nepříliš vydařený pokus o kolektivizaci. Ekonomická témata neopouštěl téměř po celou dobu prvního období, přičemž se nejvíce zaměřoval na kriminalitu, která zůstávala nevyšetřena, například ve všech člancích z cyklu *Přicházím z periferie republiky*. Ve druhém období Mareš od ekonomických témat upouští a více se zaměřuje na méně konkrétně vymezená společenská témata a především kauzy, které poválečným Československem rezonovaly. Jeho texty se stávají více senzačními, než tomu bylo v prvním období.

---

⁴² Množství reakcí na jednotlivé reportáže je možné ověřit v knize editované Michalem Jarešem s názvem *Přicházím z periferie republiky* z roku 2009.

Obecně se Marešova práce v *Dnešku* po jeho vystoupení z KSČ proměnila, ačkoliv změny jsou menší a méně výrazné, než by se dalo předpokládat. Jeho styl psaní o KSČ to až na výjimky neovlivnilo. Nejostřeji se proti KSČ vyjadřoval na přelomu let 1946 a 1947, kdy se stal terčem útoků komunisty podporované *Tvorby*. Ani v této době se ale nejednalo o kritiku strany jako takové nebo její ideologie, ale spíše o veřejně vyjádřený nesouhlas s konkrétními praktikami a způsobem převedení některých idejí v praxi (například již výše zmíněný první československý kolchoz). Změny, ke kterým došlo ve druhém sledovaném období, mohou mít více různých příčin. Kromě Marešova konfliktu s *Tvorbou* a jeho vyloučení z KSČ také obecně utužování režimu a celkovou větší opatrnost redakce *Dnešku* v čele s Ferdinandem Peroutkou.

9. Závěr

Výzkumným cílem této práce byla analýza textů Michala Mareše v týdeníku *Dnešek*. Jeho práce byla zkoumána v několika rovinách, přičemž velký prostor byl věnován tematickému zaměření Marešových článků, které bylo v dané době unikátní a zůstává atraktivní i pro současné badatele. Tento v počátku stanovený hlavní výzkumný cíl byl v předešlé kapitole naplněn. Autorka pomocí analytické práce došla ke zjištění, že na Marešovu práci mělo vliv jeho členství a pozdější nečlenství v KSČ. Marešova práce se podle výsledků podrobné analýzy v prvním a druhém sledovaném období významně proměnila, nicméně je nutné upozornit na skutečnost, že na výslednou podobu Marešových textů mělo vliv více faktorů., mimo jiné také celospolečenský vývoj v Československu, proměna atmosféry v redakci *Dnešku*, ale také Marešovy osobní důvody, jejichž skutečný vliv se z textů dá pouze těžko vyčíst.

Mareš v prvním období píše z pozice proaktivního redaktora, který si novinářská témata sám vyhledává a věnuje čas tomu, že mluví s „obyčejnými“ lidmi. Témata, kterým v *Dnešku* věnuje prostor, jsou povětšinou právě ta, která jsou některými skupinami ve společnosti považována přinejmenším za kontroverzní. Mnoho odstavců napsal Mareš o odsunu Němců, který soustavně kritizuje z mnoha výše popsaných důvodů. Poukazuje na mnohé případy rozkrádání veřejného majetku, které nebyly řádně vyšetřeny, namísto toho se o těchto událostech ve společnosti mlčí. Jeho texty v tomto období většinou podněcují státní orgány nebo jiné instance k určité akci nebo nápravě. A právě to popouzelo KSČ, která se právem cítila za řadu „provinění“, která Mareš odhalil, alespoň částečně zodpovědná.

V druhém období Mareš změnil způsob své práce, věnuje se více čtenářským podnětům než svému vlastnímu pátrání po kauzách. Čas už netráví v pohraničí, jako tomu bylo v prvním období, ale v Praze. Článků publikuje méně a s většími časovými rozestupy. Věnujeme se rozsáhlejšími kauzám a přesouvá se z pohraničí do vnitrozemí. Témata si nicméně nadále vybírá napříč společenským spektrem, není více politicky zaměřen a neobjevují se texty hanící KSČ.

Marešova práce v týdeníku *Dnešek* neměla nicméně dopad jen na jeho politickou příslušnost. Mareš sám po svém vyloučení z KSČ ujišťoval své čtenáře o tom, že jej nikdy nic neumlčí. Tento svůj příslib ale nebyl schopen splnit. Krátce po tzv. Únorovém převratu redakce *Dneška* ukončila svou činnost. Mareš se v kritický okamžik rozhodl na rozdíl od mnoha svých kolegů neemigrovat. To se mu později stalo osudným, když byl obviněn a odsouzen k několika letům ve vězení a ztrátě občanských práv. Jeho publikační činnost v *Dnešku* tak měla zásadní dopad na jeho zbývající roky.

Soukromým cílem autorky této práce bylo připomenout osobnost novináře Michala Mareše, který se zásadním způsobem podílel na veřejné diskuzi o událostech v pohraničí v Československu v poválečném období. Na rozdíl od mnoha jiných novinářských osobností, jejichž život i kariéra byly zpracovány v mnoha publikacích nebo diplomových pracích, zůstává jméno Michala Mareše stále zapomenuto. Jednalo se přitom o člověka mnoha talentů a zájmů. Tato práce se soustředí jen na vybrané období a analyzuje jen malý výsek Marešovy práce. Neméně zajímavá by mohla být Marešova novinářská činnost v období tzv. první republiky, Marešovy cestovatelské zkušenosti nebo jeho umělecká tvorba. Všechny tyto oblasti jsou natolik nosné, že se mohou samy o sobě stát předmětem dalších výzkumů a analýz.

10. Seznam zdrojů

Prameny:

Dnešek, ročníky I a II (1946-1947)

Právo lidu (22. 8. 1946, Němci opuštěná vesnice rozkradena)

Rudé právo (25. 1. 1947, Případ Michala Mareše, 13. 11. 1947, Mareš odsouzen na 7 let)

Sever (Co se o nás mluví v Praze/ O čem nepíše Dnešek a co o sobě nepíše pan Mareš, 12. 11. 1946)

Tvorba, ročníky XV a XVI (1946-1947)

Seznam literatury:

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl I., Středokluky: nakladatelství a vydavatelství Zdeněk Susa. 2010. ISBN 978-80-86057-66-8.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN: 978-80-271-0553-3.

Bednařík, Petr. Český tisk v letech 1945-1948. In: KONČELÍK, Jakub, Irena PŘÁZOVÁ, Jiří VYKOUKAL a Barbara KÖPPLOVÁ, ed. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii: (příspěvky z konference konané ve dnech 21.-23.10.2004)*. Praha: Matfyzpress, 2004. ISBN: 8086732355.

ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005. ISBN 8072044192.

ČSÚ. *Výsledky voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 na území České republiky* [online]. Český statistický úřad, ©1969-2023 [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k018.pdf/0e71fa93-c8e0-479a-9644-11d34f80f014?version=1.0>

DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000. ISBN: 80-7260-046-X.

FABER, Claude. *Anarchismus: příběh revolty*. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN: 80-7309-333-2

FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Köln: Index, 1972.

FORST, Vladimír, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, 2. díl., Praha: Academia, 1993. ISBN: 80-200-0468-8.

HVÍŽĎALA, Karel. Michal Mareš a žurnalistika za časů národních správců. *Host*. 2021. **37**(6). s. 94-99.

HVÍŽĎALA, Karel. *Mardata: vzpoury v žurnalistice : dějiny rozhovoru a další texty o médiích 2006-2011*. Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-851-7.

JANEŠ, Petr. *Spisovatel a novinář Edvard Valenta po roce 1945* [online]. Praha, 2012 [cit. 21. 1. 2023]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Jiří Holý. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/41716>

Když struny lkají. [online]. Praha: Revue Filmový přehled, Národní filmový archiv. [cit. 20. 3. 2023]. ISBN: ISSN 2464-6229. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395505/kdyz-struny-lkaji>

KOČIAN, Jiří, Vít SMETANA, Jakub CHARVÁT, Marek SYRNÝ, Milan DRÁPALA, Jakub RÁKOSNÍK, Vít SMETANA a Václav PRŮCHA. *Květnové volby 1946 - volby osudové?: Československo před bouří.* Praha: pro Nadační fond angažovaných nestraníků vydalo nakladatelství Euroslavica, 2014. ISBN 978-80-87825-09-9.

Kodex ČT [online]. Česká televize [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/preambule-a-vyklad-pojmu/>

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978).* Vyd. 2., Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2075-6.

KOUKAL, Pavel. Spisovatel a novinář Michal Mareš. In: MAREŠ, Michal. *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince.* Praha: Prostor, 1999, s. 9-23. ISBN: 80-7260-011-7.

KRÁKORA, Pavel. *Významné události soudobých českých dějin a jejich reflexe v médiích.* Praha: Epoque, 2014. ISBN 978-80-7425-242-6.

LÁNÍK, Jaroslav. Československo a poválečná pomoc UNRRA. In: *Vojenský a historický ústav* [online]. 29. 1. 2014 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/ceskoslovensko-a-povalecna-pomoc-unrra/>

LINHARTOVÁ, Lucie. *Československá anarchistická federace.* [online]. Praha, 2014 [cit. 18. 12. 2022]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Jan Charvát. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/64093>

MACHALA, Jan. Retribuce a parlamentní volby 1946. *Paměť a dějiny.* 2013. 7(2). s. 39-51. [cit. 18. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1302/039-051.pdf>

MAŇAS, Jan. Kolektivizace zemědělství. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, ©2017-2023, 1. 2. 2018 [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kolektivizace_zem%C4%9Bd%C4%9Blstv%C3%AD

MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou.* Praha: Libri, 2002. ISBN: 8072771396.

MAREŠ, Michal, JAREŠ, Michal, ed. *Přicházím z periferie republiky.* Praha: Academia, 2009. ISBN: 978-80-200-1786-4.

MAREŠ, Michal. *Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince.* Praha: Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-011-7.

Matrika Teplice [online]. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, archivní odbor. inv. č. 7985, sing. 162/28. [cit. 9. 12. 2022]. Dostupné z:

<http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:-1b1ffbd2:1261cfe24ad:-7a3e&scan=fac6577fd4d84bfa8ea8b015a88b91b1>

NĚMEČEK, Jan, Petr PROKŠ a Emil VORÁČEK, ed. *Vítězství a osvobození 1945*. Praha: Historický ústav, 2019, ISBN: 978-80-7286-334-1.

NĚMEČEK, Jan. *Kapitoly z osvobození Československa 1945*. Praha: Academia, 2017, ISBN: 978-80-200-2781-8.

OPELÍK, Jiří, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce, 3. díl*. Praha: Academia, 2000. ISBN: 80-200-0708-3.

Postupimský protokol [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z:

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/postupimsky_protokol.html

Projev Klementa Gottwalda z 25. února 1948, Praha, Václavské náměstí. [online]. Totalita.cz [14. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/txt/txt_o_gottwaldk_1948_02_25.pdf

PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 2. díl. Brno: Doplněk, 2009. ISBN: 9788072392285.

Přítomnost. [online]. pritomnost.cz, [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.pritomnost.cz/o-nas/>

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN: 978-80-247-3568-9.

TABERY, Erik. Přítomnost bourá mýty. *Respekt*. 2004. **15**(4).

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982.

ZÁVODNÁ, Michaela a Petr KADLEC. *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN: 978-80-7599-032-7.

ZIERIS, Karel František. *Nové základy českého periodického tisku*. [přednáška byla proslovena v extensi přednášek Vysoké školy politické a sociální a doplněna o další podrobnosti]. Praha: Orbis, 1947.